

Obsah

Hodnocení činnosti KPHT Kladno o.s. za rok 2008 , ing. V. Čuřík	2
Kalendárium , K. Melichar	5
Kaplička svatého Prokopa v Buštěhradu , J. Pergl	11
Důl Engerth , ing. Vlastimil Neliba	14
Neštěstí na Dole Engerth , J. Grubner	19
Průval vod na Dole Döllinger , ing. V. Neliba	20
Co je cenné na huti Koněv , T. Voldráb	23
Malá exkurze do geologické minulosti Kladenska , K. Melichar	27
Zajišťování ústí jámy Prokop v Kladně Dubí , J. Grubner	30
Těžba uranových rud na ložisku Zálesí , Montanika o.s.	33
50 let existence Českých lupkových závodů v Novém Strašecí	36
Železniční muzeum v Lužné u Rakovníka , ing. František Kaplan	41
Havířův pomocník a kamarád , J. Grubner, D. Šubrtová	44
Kulturní akce na Mayrau v roce 2009 , D. Šubrtová, R. Malá	50
Nová tradice	52
Industriální víkend, tentokrát na téma „doly a hutě“ J. Grubner	53
Jubilanti v roce 2009	55
Jindřich Petrůň – 55 let na jedné šachtě , redakce	56
Seznam kolektivních členů (stav ke dni 9. 1. 2009)	57

Internetový zpravodaj na adrese: www.mayrau.wz.cz

za obsah článků odpovídají autoři

vydává: Klub přátel hornických tradic (KPHT) - Kladno o.s.
redakční rada: J. Grubner, K. Melichar, V. Neliba, D. Šubrtová, T. Voldráb
redakce: Hornický skanzen Mayrau, č.p. 56, Vinařice 273 07,
tel: 312 273 067, email: mayrau@centrum.cz
tisk: A centrum Kladno s.r.o
za finanční podpory kolektivních členů KPHT Kladno o.s.

foto na obálce: Důl Engerth, foto: T. Voldráb

Hodnocení činnosti KPHT Kladno o.s. za rok 2008

V 1. čtvrtletí roku 2008 probíhaly výborové schůze pravidelně včetně mimořádného výboru, který se konal 8. 4. 2008. Na této čtvrté výborovce bylo projednáno organizační zabezpečení výroční členské schůze (VČS), která se konala 15. 4. 2008 na Dole Mayrau od 15ti hodin. Na schůzi bylo přítomno 76 členů klubu. V závěru VČS přijala usnesení, jenž bylo vzato na vědomí:

- zpráva o činnosti za rok 2007 (ing. Čuřík)
- zpráva o hospodaření KPHT (ing. Matula)
- zpráva KRK s účetní uzávěrkou za rok 2007, která uložila výsledek hospodaření ve výši 157 312, 09 Kč převést na účet nerozděleného zisku.

Dále byly schváleny:

- plán činnosti na rok 2008
- návrh rozpočtu na rok 2008
- návrh na zhotovení pietního pomníčku 20 havířům a technikům, kteří zahynuli 23. 9. 1960 na 2. úseku Dolu Nosek v Tuchlovicích.

V měsících březnu až červnu probíhala v sále skanzenu výstava „Radostně a hrdě“, na které byly Dagmar Šubrtovou vybrány a vystaveny dokumenty ze života našich dolů, jejich pracovníků a kolektivů z 60. až 80. hornických let na Kladensku. 18. 3. 2008 byla zorganizována první přednáška o báňské záchranné službě na Kladensku, kterou přednesl zkušený záchranář, technik Josef Lukášek. Byla to zajímavá přednáška, která byla vysoce hodnocena a z tohoto důvodu se výbor KPHT v závěru roku 2008 rozhodl vydat přednášku pana Josefa Lukáška jako samostatnou publikaci v první polovině roku 2009. Posledními akcemi v této třetině roku byly – Cestička k Mayrovce s harmonikou, otevření nové naučné stezky ve Vrapicích a tradiční pálení čarodějnic dne 30. 4. od 20ti hodin v areálu skanzenu Mayrau.

Ve druhé třetině roku pokračovaly pravidelné výborové schůze. Byly konány celkem tři (13. 5. – 10. 6. – 12. 8.). Opětovně byly řešeny úkoly ze schváleného plánu a problematika, která vyvstala v toku života. Pokračovala přednášková činnost. Dva pracovníci firmy Timex Zdice RNDr. Bubníková a RNDr. Váňa měli společnou přednášku „Ložiskový průzkum v České republice“. Přednáška zaujala naše posluchače a po přednášce se rozproudila živá diskuse.

V samotném areálu proběhla po přepravě rekonstrukce sochy havíře z dolu Ronna ve Švermově. Dále byla postavena do míst za vrátnicí zeď s plastikou a zakládající deskou BSP. Tím došlo k dalšímu zkrášlení nádvoří našeho areálu. Autory chválím za kvalitně provedenou práci.

Památku lidických obětí jsme uctili na nádvoří před „Pietním parčíkem“. Přes posunutý termín proběhla tryzna za účasti lidí, kteří položili

kytice k památníkům padlých a umučených v 2. světové válce. Projev přednesl člen výboru a vedoucí Redakční rady HZ pan Jaroslav Grubner. V druhé třetině roku byly konány následující výstavy a akce:

- akce „Těžní vrátek“- ve spolupráci se společností Montanika byl v těžní budově jámy Mayrau nainstalován vzduchový těžní vrátek, který se stal součástí exponátů na prohlídkové trase.
- v průběhu celého roku byla prováděna úprava stávající expozice geologických sbírek. Aktivně se na této akci podíleli doc. RNDr. Stanislav Opluštil PhDr., ing. Neliba a ing. Slavík.
- síň důlního měřičství byla dále rozšířena zásluhou ing. Kružíka a exponáty byly přehledněji upraveny. V uznání za jeho obětavou práci jsme tuto expozici nazvali „Výstavní síň Josefa Kružíka“.
- během července a srpna probíhala výstava „Technické památky Kladenska“. Autory výstavy byli Tomáš Voldráb a Dagmar Šubrtová. Výstavu vzácně doplnily modely a projekty Revitalizace území Kladno – Poldi – Koněv studentů a diplomantů vysokých škol (ČVUT a VŠUP v Praze). Tato výstava byla prodloužena i na měsíce září a říjen. Projekty jsou k vidění v Hornickém skanzenu do konce března 2009.

Poslední třetina roku je tradičním obdobím hornických oslav. Den horníků, konaný 6. 9. se vydařil. I počasí se umoudřilo. Dvacetistupňové teplo to předznamenalo a účast 550 návštěvníků a hostů to potvrdila. Byla to zasloužená odměna našim organizátorům. U příležitosti oslav byla slavnostně otevřena nová naučná stezka Haldy Mayrau, která vznikla na základě výsledků výzkumu Ústavu pro ekopolitiku v Praze a ve spolupráci s Lukášem Krinkem ze Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně. Jak už jsme psali v minulém čísle. Stezka je součástí prohlídek Hornického skanzenu Mayrau. Obsahuje deset zastavení s odborným výkladem a je dlouhá 1,5 km.

Z plánovaných akcí se nepodařila pouze výstava „Důlní lampy“, o kterou jsme měli profesní zájem. Vzhledem k tomu, že v Hornickém skanzenu prozatím nejsou k dispozici vhodné skřínky, kterými by byla vyloučena možnost odcizení vystavovaných exponátů, došlo k odložení akce.

I v této části roku proběhly naplánované výborové schůze (září a říjen). Dokonce jsme museli svolat mimořádný výbor dne 22. října od 11 hodin, na kterém byly řešeny garance oprav těžní věže na Dole Michael v Brandýsku (jde o technickou památku v soukromých rukách). Dalším bodem byla žádost o zajištění podpory při získávání grantu na vydání sborníku „Hornické stezky“.

Proběhly i zbylé dvě přednášky. Dne 30. 9. 2008 byla konána přednáška „Zatmění slunce a cesty za zatměním“, kterou měl perfektně připravenou ing. Neliba. Poslední přednáška se konala 11. 11. 2008 v 15 hodin. Namísto avizované přednášky „Jeskyňáři na Barrandienu“

přednášel pan Karel Melichar „Dobývání uhlí na Kladensku na přelomu 19. a 20. století“.

Dne 23. září byl odhalen a požehán Památník 20 obětem důlního neštěstí na Dole Nosek 23. 9. 1960. Akce se zúčastnil i současný primátor města Kladna ing. Dan Jiránek a řada pozvaných hostů. Slavnostní požehnání provedl kladenský arciděkan P. Mgr. Jiří Neliba včetně proneseného projevu.

Dne 12. 12. byla zorganizována oslava hornických patronů sv. Barbory a sv. Prokopa. K účasti se přihlásili i naši ostravští přátelé. V průběhu této poslední oslavy byl hostům i domácím představen prapor našeho Klubu přátel hornických tradic – Kladno o.s.. Jeho požehnání opět provedl pan arciděkan Jiří Neliba, který ve svém projevu osvětlil vznik těchto tradic a život uvedených patronů. Poté se rozproudil kulturní program, který uspokojil 55 účastníků z řad hostů a domácích věrných, kteří celý rok všechny akce zodpovědně zajišťovali.

Tím byl náš, jeden z nejúspěšnějších roků činnosti, uzavřen. Dovolte mi abych na závěr poděkoval spolupracovníkům ve výboru KPHT za celoroční úsilí při řešení někdy i velmi složitých úkolů.

Těšíme se na další spolupráci s Vámi se všemi.

„Zdař Bůh“

ing. Vladimír Čuřík

Hornické kalendárium pro rok 2009

Rok 1249 /760 let/

Koncem srpna byla v Jihlavě potvrzena městská a horní práva králem Václavem I. a markrabětem moravským Přemyslem Otakarem II. s platností pro všechny doly v Království českém.

Rok 1409 /600 let/

18. ledna vydal král Václav IV. Kutnohorský dekret, kterým se upravily poměry na Universitě Karlově ve prospěch Čechů.

Rok 1479 /530 let/

Nový Knín byl králem Vladislavem povýšen na královské horní město.

Rok 1579 /430 let/

Byla obnovena těžba v dole Matky Boží a dalších dolech na Březových Horách u Příbrami.

Rok 1689 /320 let/

V Příbrami byl zřízen Královský horní úřad pro horní města Příbram, Nový Knín a Jílové.

11. 10 1779 /230 let/

Na Březových Horách u Příbrami se začala hloubit jáma Vojtěch.

Rok 1789 /220 let/

Dvorským dekretem císaře Josefa II. byl horní regál rozšířen o kamenné uhlí.

Rok 1789 /220 let/

Na Březových Horách u Příbrami se začala hloubit jáma Anna.

Rok 1789 /220 let/

V tomto roce byl ve smolinci zjištěn nový prvek, který dostal jméno po planetě - Uran.

Rok 1789 /220 let/

Byla zaražena Dědičná štola Josefa II. na Příbramsku. Byla ražena napříč Březohorským a Bohutínským revírem.

11. 8. 1799 /210 let/

Narodil se Joachim Barrande - významný český zoopaleontolog. /trilobiti a jině/ francouzského původu. Zemřel 5. 10. 1883.

Rok 1819 /190 let/

Byly otevřeny nové železorzudné doly na Krušné Hoře u Berouna.

Rok 1819 /190 let/

Dvorským dekretem z 21. 7. byly upraveny dolové míry a kutací kruhy. kutací kruh měl poloměr 224 sáhů tj. 425 m. Dolová míra 131 pravouhelník o ploše 12 544 čtverečních sáhů tj. 54 116 m².

Rok 1829 /180 let/

Byla zahájena ražba odvodňovací štoly Sv. Václava v Žampachu u Jílového pro odvodnění Dolu Pepř. Byla dokončena r. 1864 v délce 1517 m.

Rok 1839 /170 let/

Bylo povoleno kutání na uhlí na Petříně v Praze.

Rok 1839-41 /170 let/

Fürstenbergové ve své železárně v Novém Jáchymově zkoušeli použití černouhelného koksu, který pro ně v roce 1838 vyrobil těžař Václav černý na Vrapicku.

6. 2. 1849 /160 let/

Byl vydán výnos ministerstva zemědělství a hornictví ve Vídni o založení montánních učilišť v Leobenu v Rakousku a v Příbrami v Čechách.

8. 5. 1849 /160 let/

Vzniklo Kladenské kamenouhelné těžařstvo. Zakladatelé - Václav Novotný, Vojtěch Lanna a bratři Kleinové.

Rok 1849 /160 let/

Na jaře zahájila C. k. Kutební komise hloubení Dolu Thinnfeld v Kladně.

Rok 1849 /160 let/

V místě bývalé kutací šachtice č. 1 ve Cvrčovicích se začala hloubit jáma Ferdinand, císařských buštěhradských dolů.

Rok 1849 /160 let/

Bylo dokončeno hloubení Dolu Václav v Újezdu pod Kladnem, Kladenského kamenouhelného těžařstva.

Rok 1849 /160 let/

Začala první „zlatá horečka“ v Kalifornii v USA.

Rok 1849 /160 let/

Kladenské kamenouhelné těžařstvo zakoupilo u Nučic železorudné doly Salvátor I. a II.

12. 11. 1849 /160 let/

Byly zahájeny přednášky na C. k. Vyšším báňském učilišti v Příbrami.

Rok 1859 /150 let/

Po 70 letech byla dokončena ražba Dědičné štol Josefa. II. v Březových Horách u Příbrami. Později dosáhla i s přípojkami délky 21 906 m.

Rok 1859 /150 let/

Doprava důlních vozíků těžní klecí byla jako první zahájena na dole Prokop na Březových Horách. Do té doby se používalo těžních okovů.

18. 12. 1859 /150 let/

Narodil se Antonín Sládeček, zakladatel kladenského muzea. Zemřel 9. 8. 1934.

Rok 1869 /140 let/

V tomto roce Císařské buštěhradské doly zastavily provoz ve štole Nový Josef - Ferdinand a na jámě Ludmila ve Vrapicích.

Rok 1869 /140 let/

V ulicích Kladna se rozsvítilo prvních dvacet petrolejových lamp.

14. 3. 1879 /130 let/

Narodil se Albert Einstein, světově proslulý vědec, tvůrce teorie relativity. Zemřel 18. 4. 1955.

Rok 1879 /130 let/

Pro Důl Mayrau byly objednány hlavní vodotěžné stroje podle návrhu prof. Fiedlera z vídeňské polytechniky.

1879 /130 let/

Zemřel ve věku 65 let ředitel příbramské Báňské akademie a Horní školy Augustin Beer. V letech 1842-49 řídil práce C. k. Kutební komise na Kladensku.

1879 /130 let/

Narodil se Jindřich Hummel, význačný kladenský odborný publicista. Zemřel 22. 6. 1945.

Rok 1889 /120 let/

Karl Wittgenstein založil huť POLDI na výrobu kvalitní nástrojové oceli. Jméno dostala podle jeho manželky Leopoldiny. V témže roce se jim narodil syn Ludvík, který se později proslavil jako význačný filosof.

Rok 1889 /120 let/

Mirošovsko-libušínské těžárstvo ukončilo hloubení jámy JAN II. v Libušíně,

20. 6. 1889 /120 let/

V Kladně vypukly pověstné nepokoje, při kterých zasahovala vojenská moc. Neslavně se při nich proslavil báňský ředitel PŽS Gottfried Bacher.

14. 10. 1889 /120 let/

Byla ukončena těžba na Dole Layer v Kladně, provoz byl ukončen i na jámě Václav, která mu sloužila jako větrná jáma.

Rok 1889 /120 let/

Důl Ronna byl překopem spojen s Dolem Kübeck, aby v případě potřeby mohly být důlní vody odváděny do nově vybudované vodní třídy Dolu Ronna v Hnidousích.

Rok 1889 /120 let/

Byly zastaveny těžební práce na železorudném dole Krušná Hora u Berouna.

Rok 1889 /120 let/

Na Dole Vojtěch ne Březových Horách byl zabudován parní stroj o výkonu 450 k.s. pro přímou těžbu z hl. 1300m.

10. 6. 1899 /110 let/

Nad obcí Libušín bylo zahájena hloubení budoucího Dolu Schoeller.

Rok 1899 /110 let/

V tomto roce byly nasazeny elektrické vrtačky na Dolech Kübeck a Engerth v Kladně.

Rok 1899 /110 let/

Uzavřením jámy Marie -Antonie na rozhraní Cvrčovic a Vrapic bylo na více než 40 let přerušeno dobývání v této „kolébce dolování“ na Vrapicku.

Rok 1899 /110 let/

Byl založen uhelný důl v Týnci na Plzeňsku, později přejmenovaný na Masarykův jubilejní důl.

4. 7. 1909 /100 let/

Na Prokopské návsi v Nučicích byl odhalen hornický památník, zhotovený z železné rudy chamositu. Zde je také kostelík sv. Prokopa a zvon jménem Prokop.

1. 10. 1909 /100 let/

Nastala fúze České montánní společnosti s PŽS /Pražskou železářskou společností/ jejíž jméno nadále nesla. Po tomto sloučení byly obnoveny těžební práce na Dole Krušná Hora u Berouna.

15. 5. 1919 /90 let/

Teprve od tohoto dne se u PŽS začalo úřadovat v českém jazyce.

Rok 1919 /90 let/

Během tohoto roku skončila celková likvidace Dolu Ferdinand ve Cvrčovicích.

Rok 1919 /90 let/

Byl založen Důl Rako v Lubné u Rakovníka.

Rok 1919 /90 let/

Založen železorzudný důl č. X. v Nučicích-Krahulově.

Rok 1919 /90 let/

Byl zřízen Státní geologický úřad.

Rok 1919 /90 let/

Byla zrušena báňská akademie v Báňské Štiavnici.

Rok 1919 /90 let/

Vybudována elektrárna u Dolu Anna v Rynholci.

Rok 1929 /80 let/

Bylo obnoveno dolování na železorzudném dole Skalka v Mníšku pod Brdy.

Rok 1929 /80 let/

Na dole Max v Libušíně byla vybudována impregnační stanice důlního dřeva. Impregnovalo se roztokem chloridu zinečnatého.

Rok 1929 /80 let/

Na jámě Prago 3 /Tragy /v Dubí u Kladna byla stržena stará jámová budova a postavena nová.

V letech 1929 - 30 /80 let/

Byla postavena velká elektrárna u Dolu Schoeller v Libušíně o výkonu 10 MW, která zásobovala elektrickým proudem ostatní doly a hutě

1929 /80 let/

V důlním poli Robert byly větrně propojeny Doly Ronna a Mayrau.

Rok 1929 /80 let/

V tomto roce bylo 70 % těžby z celé Kladenskorakovnicko-slánské pánve vytěženo v jižní a západní části okresu Slaný. Z okresu Kladno to bylo pouze 12 % těžby.

15. 3. 1939 /70 let/

Okupace Československa nacistickým Německem.

Rok 1939 /70 let/

Ve spojovacím překopu mezi doly Max a Mayrau byla zabudována lanová dráha a dne 10. srpna byla pokusně převedena těžba na Důl Max v Libušíně. K definitivnímu převedení těžby došlo 10. ledna následujícího roku.

Rok 1939 /70 let/

Na Dole Belšanka v Lánské oboře byla obnovena těžba uhlí pod novým názvem Důl Dominik. V roce 1945 byl název Belšanka vrácen a důl byl v roce 1949 uzavřen.

Rok 1939 /70 let/

Byl znovu otevřen uhelný Důl Lísek u Berouna. 1939 /70 let/ Bylo obnoveno dolování na železorzudném dole ve Vlastějovicích v Posázaví.

12. 3. 1939 /70 let/

Narodil se Josef Fousek, známý kladenský písničkář, básník a spisovatel, fotograf, fejetonista a vypravěč.

1. 7. 11. 1939 /70 let/

Bylo provedeno násilné uzavření českých vysokých škol včetně VŠB v Příbrami.

Prosinec 1933 /70 let/

Byla vytvořena samostatná těžební firma Buštěhradské kamenounelné doly „Prago“ a.s. v Dubí u Kladna.

5. 5. 1949 /60 let/

Obce Motyčín a Hnidousy byly spojeny v jeden celek s názvem Švermov.

9. 7. 1949 /60 let/

Byla vyhlášena tzv. "Lánská akce" - organizovaný nábor učňů do hornictví.

1949 /60 let/

U příležitosti 700. vyhlášení jihlavského městského /horního/ práva byl v tento den poprvé slaven "Den horníků".

Rok 1949 /60 let/

Byl uzavřen důl Jiřina v Pochválově na Rakovnicku.

1. 1. 1959 /50 let/

Byl založen nový národní podnik Uranové doly Rožná v Dolní Rožínce.

Rok 1959 /50 let/

Byla udělena Nobelova cena za chemii Jaroslavu Heyrovskému. Byl to první Čech, který ji dostal.

Rok 1959 /50 let/

Znamé Koněpruské jeskyně u Berouna byly tohoto roku zpřístupněny veřejnosti.

Rok 1959 /50 let/

Byl uzavřen Důl František ve Lhotě pod Džbánem na Rakovnicku.

Rok 1969 /40 let/

Zahájeno hloubení nové jámy v areálu Dolu Nejedlý I. /Schoeller v Libušíně. Dostala označení N 3 /Nejedlý 3./

Rok 1969 /40 let/

Bylo ukončeno hloubení jámy Jindřich II. ve Zbýšově na Rosicku v hloubce 1328 m. Oddělení pomocného těžení bylo v hloubce 1428 m. Byl to nejhlubší uhelný důl v České republice.

Rok 1969 /40 let/

Byla zahájena likvidace zlatodolu Pepř na Jílovsku.

Rok 1979 /30 let/

Zahájeno hloubení klecové jámy Dolu Slaný.

2. 3. 1979 /30 let/

Proražen spojovací překop mezi doly Ronna a Mayrau o celkové délce 1 750 m.

8. 3. 1979 /30 let/

Uskutečnil se nejdelší dálkový pochod podzemím kladenských dolů. Cestu nazvanou "20 000 m" podzemím, z Dolu Nosek v Tuchlovicích na Důl Zápotocký v Dubí urazila skupina asi za 7 hodin.

Rok 1979 /30 let/

Ukončena těžba v rudném revíru Bohutín u Příbrami. Zastaven Důl Rudolf /Generál Štefaník, 25. únor, Bohutín 2./, a Důl Bohutín I. /dříve Štěpánský důl./

Rok 1979 /30 let/

Byl založen Ústav geologie a geotechniky ČSAV na místo Hornického ústavu, který byl přeložen z Prahy do Ostravy.

17. 6. 1989 /20 let/

Byla stržena ocelová těžní věž Dolu Max v Libušíně. Byla to dlouhou dobu pozoruhodná dominanta v této lokalitě.

17. 11. 1989 /20 let/

Tzv. "Sametová revoluce" zásadním způsobem změnila život v našich zemích. Dříve okřídlená hesla "Já jsem horník a kdo je víc" a „horníci - přední budovatelé socialismu", přešla mnohdy do opačného extrému.

Rok 1959 /10 let/

Ve druhé polovině roku se začala přestavovat „Haviřská hospoda" v Zálušní ulici v Kladně na Dům vína a umění. Stejně tak z Hornického lidového domu se stal honosný palác České spořitelny. Vlastní Kladno ztratilo i tyto památky na svou hornickou minulost.

zpracoval Karel Melichar

Kaplička svatého Prokopa v Buštěhradě

V návaznosti na Žižkovo náměstí, směrem ke Kladnu, je zajímavá ulice. Je dvouúrovňová, od r. 1931 rozdělená tarasem. Velmi svažité terén původně sloužil jako panské pastviny a také zřejmě jako pohřebiště v době morové epidemie v 17. století. V těchto místech se nachází mezi dvěma lipami spíše stavbička než zajímavý dům, ale stojí za pozornost. Nedávno jsem při pátrání v kladenském archivu náhodou narazil na „Pamětní desky svěcení kaple Sv. Prokopa v Buštěhradě.“

Z tohoto ručně psaného souboru jsem se dověděl, že po r. 1850 si vymohla správa Buštěhradských dolů u zdejší c. a k. vrchní správy velkostatku prodej ladem ležící půdy v této části Buštěhradu na stavební místa pro asi stovku dělnických domků. Převážně hornické obyvatelstvo požádalo o možnost vystavění pomníku svého patrona. Dne 6. 6. 1898 na své schůzi obecní zastupitelstvo zdarma darovalo místo pro sochu, dokonce

*Současný celkový pohled
na kapličku, foto: J. Pergl*

přidalo podporu v částce 30 zlatých rak. měny. Dále cituji: „Část obce této jsou od níže položené, kde kaple jest a v které ráno, v polodne a večír se k modlitbě zvoní – vzdálenější, pojali podepsaný myšlenku utvořit komité, které by sbíráním milodaru ku postavení sochy sv. Prokopa za příčinou oslavy 50-ti letého jubilea Jeho Veličenstva naše nejdobrotivějšího císaře a krále Františka Josefa I. – na se vzalo.“

Komité ve složení:

František Kajml – důlní dozorce, t.č. městský radní,

František Srba – horník

Jan Soukup

Již 30. 10. 1898 p. p. Fr. Kovařík, kaplan z Lidic „za velké účasti obecního zastupitelstva, všech místních spolků a obecnstva ku ochraně veškerých horníků a hutníků mohl sochu vysvětit. Po krátké na to době pomýšleno opětně vzhledem k tomu, že socha sv. Prokopa ku poškození by snadno přijít mohla, nad ní kapli postaviti.“

A jak se dále v pamětním spise ke svěcení kaple uvádí: „Poněvadž ale opětně peněz nebylo, konány s neúnavnou pílí sbírky, jmenovitě nyní na P.T.p.p. zástupce pojišťoven s prosbou o dar se obrátili, kteří peněžité dary vymohli, dále pak p.p. rolníci dobročinnými povozy a řemeslníci různými pracemi zdarma, kde kdo lásku k stánku tomu přiměl – pomáhal tak, že již v měsíci květnu, dne 26ho roku 1899 základní kámen ku kapli sv. Prokopské položen.“

A dovolte mi dále pouze citovat: „Tak z pomoci Boží stánek tento dne 2. července r. 1899 dohotoven, kterýž obecní komisi téhož dne přijat a při které starosta obce p. Josef Továra se slovy: „Ku cti a chvále Boží, jakož i ku ochraně otců rodin horníků a hutníků kříž tento na věž tuto zasazují a do ochrany osadníků kapli tuto, kteráž neúnavnou pílí ct. komité postavena – odevzdávám.“ Tím splněna myšlenka a touha nábožných – mnohých otců rodin.

Posléze pak dne 9. 7. 1899 pod protektorátem blahodného pána, pana H. Herrschra, c. a k. vrchního správce panství buštěhradského, majitele zlat. zásluž. kříže s korunou za přítomnosti slavného obecního zastupitelstva, všech místních spolků a převeliké účasti obecnstva zdejšího i přespolního – vysvěcena kaple „Sv. Prokopská“ důstojným Pánem P. Františkem Kovaříkem – kaplanem lidickým, kterýž několika krátkými ale upřímnými slovy po vysvěcení dík ct. komité, na to i všem, kdož jakýmkoliv způsobem ku zbudování stánku toho přispěli – vzdává, na to pak sleč. Josefa Škubánková velice krásnou a dojemnou řečí – poděkování předsevzala, kdež přemnohé oko radostí zarosilo. Po skončení aktu podepisováno v pamětní knihu tuto – odpůldne pak zahradní slavnost v hostinci „na Kahánci“ pana Karla Kšandy pořádána.“

Následují dvě strany podpisů řemeslníků a pomocníků při stavbě, návrh kaple s bohužel nečitelným podpisem stavitele z Rapitz a těžko reprodukovatelná fotografie ze slavnosti. K ručně psanému souboru je dodatečně přiložený (nedatovaný) strojopis z kterého vyjímám „Konšelstvo

*Pohled na sochu
sv. Prokopa uvnitř
kaple,
foto J. Pergl*

naší obce se na svém sedění usneslo, aby bylo navázáno na tradici a obnoveny staročeské zvyky, jak je tomu psáno v našich regulích. Naše obec baráčnická i naše rychta u Bečvářů mají úzkou souvislost a spojitost s historií Prokopské pouti.“

Potom zápis obsáhle vyjmenovává doly do nichž docházelo na 700 občanů, jichž byl Buštěhrad jakýmsi hornickým sídlištěm. A cituji dále: „V té době již také právě zde u Bečvářů, tehdy zvané Kréta, stála stolová společnost baráčnicků, která se postavení a oslav kapličky zúčastnila, a proto dnešní slavnost je navázáním na tradici minulého století a obnovování staročeských zvyků bez tehdejších náboženských příkras. Od tohoto roku (?) vždy po čtvrtém červenci tu neděli se šlo průvodem s hudbou a horníci v krojích, s kostela ku kapličce kde se odbývala pouť. Za zmínku stojí také, že na postavení kapličky přispělo 102 občanů částkou 83 zlatých 59 krejcarů a tehdejší městská rada darovala 30 zlatých.“

Dovolím si nechat výpis z Pamětní desky svěcení kaple „Sv. Prokopa“ v Buštěhradě bez komentáře, pouze pro zamyšlení – nebo poučení?

Jaroslav Pergl, kronikář města Buštěhradu
Článek byl publikován v Buštěhradském zpravodaji.

Důl Engerth

Důl Engerth byl pátým dolem SSD (Společnost státní dráhy) a s ohledem na větší pūdorysné rozměry šachetních pump, umístěných v jámě, byl vyhlouben ve větších rozměrech ve tvaru obdélníka. Světlé rozměry jámy činily 2,2 x 6,64 m. Jižní část profilu sloužila pro větrání, střední část sloužila jako těžní oddělení a severní část pro lezní oddělení a pro umístění šachetních pump. Důl se započal hloubit v říjnu 1868 a s těžbou uhlí bylo započato v dubnu roku 1873. Od tohoto roku bylo do roku 1889 vytěženo:

Celkem do roku 1889 včetně	2 146 030 t
Celkem do roku 1882 včetně	1 257 846 t
pětiletí 1878 - 1882	680 818 t
pětiletí 1884 - 1889	712 629 t
rok 1883	153 352 t
rok 1889	175 629 t

Důl Engerth byl na tehdejší dobu velmi vydatný důl a prodělal během provozní činnosti mnoho změn na svém strojním vybavení. Po elektrifikaci celého závodu SSD v roce 1902, byl Důl Engerth postupně připojen na dodávku elektrického třífázového proudu, nejdříve na pomocnou elektrárnu Barré a později na elektrárnu Theodor.

První náraziště bylo zřízeno na obou stranách jámy v hloubce 390,69 m, kde se rovněž nacházela první čerpací stanice s elektricky poháněnou diferenciální hlavní pumpou. Později byla jáma prohloubena až na 425 m, náraziště bylo zřízeno na severní straně jámy a odtud se vedl překop k Dolu Bresson (západně) a na východ k úpadní chodbě, která spojovala Důl Engerth se IV. patrem Dolu Barré. V blízkosti náraziště byla zřízena čerpací stanice se dvěma ležatými elektrickými pumpami, z nichž jedna byla přemístěna z prvního patra. Těžní věž byla dřevěná, vysoká 12,3 m. Lanovnice měly průměr 3,8 m a byly uzpůsobeny pro plochá těžní lana. Těžní klece byly provedeny v rozměrech 0,9 x 1,76 x 3,96 m, dvouetážové, opatřeny v čele záchytným zařízením systému Fontain. Těžní stroj byl ležatý, dvouválcový s litinovými bobinami se železnou výstrojí, parní brzdou s předepsanými bezpečnostními zařízeními. Doba jízdy s plnými vozy trvala 55 sekund, průměrná rychlost jízdy na laně činila 7,0 m/sec. Dotyčný parní stroj byl roku 1870 dodán od firmy Quillacq v Anzinu a v činnosti byl až do roku 1922, kdy byl na Dole Engerth zprovozněn nový elektrický těžní stroj s bubny pro kulatá lana. Mechanická část tohoto stroje byla dodána od Teplické továrny na stroje v Teplicích, elektrická část byla dodána od firmy AEG Berlín. Odvodňování Dolu Engerth byla věnována při výstavbě velká pečlivost, jelikož podle původních předpokladů (kolem roku 1870), se zde měla čerpat nejen voda z tohoto dolu (0,86 m³/sec), ale i důlní voda z Dolu Průhon (0,40 m³/sec) a z Dolu Bresson (1,21 m³/sec), celkem

Důl Engerth v roce 1925, foto archiv autora

Důl Engerth dnes, foto archiv autora

tedy 2,47 m³/sec. Skutečnost však tyto údaje nepotvrdila a vodotěžní stroj nebyl řádně využit. Rovněž i zařízení na čerpání důlních vod na Dole Průhon a na Dole Bresson nebylo řádně využito a po krátkém používání bylo odstaveno. Parní vodotěžní stroj na Dole Engerth byl později v rámci elektrifikace nahrazen pumpami elektrickými. Ventilátor byl postaven ve zvláštní budově na povrchu dolu, byl poháněn ležatým parním strojem, jeho výkon byl 7,0 m³/sec při depresi 50 mm vodního sloupce. Ventilátor byl dodán roku 1874 a tímto ventilátorem byla později větrána i část revírů Dolu Bresson. Po elektrifikaci dolu, 20. 11. 1904, byl pohon tohoto ventilátoru přestavěn na pohon elektrický.

Třídíčka uhlí byla zprovozněna již roku 1875. Její nosná konstrukce, i budova, byla výhradně dřevěná. V třídíčce se kromě výklopníků vozů nalézal třídící rošt s celou soustavou třídících sítí, které prosévaly kostky I a II, ořech I a II, krupice I a II a mour. Pohon této třídíčky byl zajištěn od stojatého parního stroje. Pro manipulaci u třídírny a na nádvoří sloužily 2 řetězové parní elevátory. Roku 1890 byla postavena nová třídíčka pro výkon asi 200 000 tun ročně. Nová třídíčka se nalézala před šachetní budovou v blízkosti nakládací rampy. V této třídírně byl již používán nově vynalezený výklopník důlních vozů. Vysypané uhlí přicházelo nejdříve na dva horizontální šroubové rošty. Propadlé uhlí různého zrna se třídilo na níže ležícím kyvadlovém sítu se zamontovanými děrovanými plechy různých otvorů. Kyvadlové síto bylo poháněno klikovým ústrojím. Prorostlé uhlí se drtilo na deskovém drtiči. Pohon celé třídíčky byl zajištěn stojatým parním strojem se setrvačником a expansivním rozvodem. Náklad tříděného uhlí se původně prováděl sklápěcími vozy dopravovanými manuálně po rampě do přistavených vagonů. V roce 1902 bylo zavedeno přímé nakládání uhlí z dřevěných bunkrů umístěných nad nakládací rampou. Doprava tříděného uhlí do bunkrů se konala korečkovými pasy. Pohon třídírny byl 2. 10. 1902 elektrifikován.

Uhelné prádlo bylo na Dole Engerth postaveno roku 1895. Jednalo se o proudové prádlo systému Wunderlich se čtyřmi plechovými aparáty a s přístrojem na extrakci krupičky ze šmantové vody. Pohon byl zajištěn dvěma elektromotory, v počátcích byl pohon zajištěn ležatým parním strojem. Prané uhlí se původně dopravovalo k nakládce do vagonů sklopnými vozíky. Roku 1902 bylo celé zařízení prádla přemístěno do nově postavené budovy v blízkosti rampy a suché třídíčky. Také prádlo bylo opatřeno dřevěnými bunkry pro přímý náklad do vagonů.

Nepřetržité zmenšování uhelné těžby, provázené neustálými důlními požáry v podzemí Dolu Bresson, vedlo ke zjištění, že udržování stávající třídírny na tomto dole včetně nakládky do vagonů je velmi neefektivní a daleko rentabilnější se nechá provést Dolem Engerth. Za tímto účelem byla na povrchu mezi oběma doly zřízena spojovací lanová dráha, která byla dnem 5. 3. 1902 zprovozněna. Tato lanová dráha byla asi 950 m dlouhá, tříkolejová s výhybkou uprostřed. Mezi uvedenými doly byly přes pozemky přímočaře postaveny zděné pilíře, které nesly dřevěnou mostní

Důl Engerth v roce 1925, foto archiv autora

konstrukci opatřenou zábradlím. Kolejnice byly upevněny na dřevěných pračcích. Tažné lano se pohybovalo uprostřed kolejí na válečkách rychlostí 1,2 m/sec. Doba jízdy z Dolu Bresson na Důl Engerth trvala 11 minut. Dopravovalo se obvykle 20 vozů seřazených do vlaku, v obou směrech. Poháněcí stanice se nalézala v blízkosti třídírny na Dole Engerth, napínací stanice se nalézala na Dole Bresson. Po uvedení lanové dráhy do provozu byl na Dole Bresson zrušen provoz třídírny a nakládka do vagónů. Přímé nakládání do vagónů si vyžádalo na Dole Engerth postavení zvláštní posunovačky, která mohla přemisťovat vagóny příčně z jedné tratě kolejí na druhou. Tato posunovačka byla poháněna elektricky a zprovozněna byla 15. 10. 1902.

Za účelem dobývání zbytků uhelných zásob na Dole Bresson byl již před rokem 1900 zřízen jednokolejný překop vedoucí z náraziště 2. patra Dolu Engerth ke zbytkovým polím Dolu Bresson. Na tomto překopu pojížděla lanová dráha úplně stejného provedení jako lanovka na povrchu, ale s vrchním tažným lanem uloženém na ocelových, otáčivých hvězdicích. Poháněcí stanice se nalézala v bezprostřední blízkosti náraziště druhého patra Dolu Engerth, napínací stanice se nacházela asi 500 m pod svážními chodbami do polí Bressonu. Rychlost jízdy byla 1,2 m/sec a doba jízdy trvala asi 4 minuty. Tato lanovka byla v chodu od 27. 1. 1902. V roce 1921

bylo vedením společnosti rozhodnuto, že vytěžené uhlí na Dole Engerth s těžbou ze zbytků Dolu Bresson bude dopravováno na 4. patro Dolu Barré a odtud dále lokomotivami na Důl Ronna, kde společně s ostatní těžbou bude dopravováno na povrch a po vytřídění a praní zde bude nakládáno do vagónů. Z tohoto důvodu byla nejprve vyražena z těžní třídy na druhém patře Dolu Engerth úpadní chodba, spojující druhé patro Dolu Engerth se čtvrtým patrem Dolu Barré. Na tomto patře byla doprava mezi Dolem Barré a Dolem Ronna zajišťována elektrickými lokomotivami. Na úpadní chodbě Engerth - Barré byla roku 1922 zřízena dvoukolejná lanová dráha pro maximální výkon 300 t za hodinu. Samozřejmě, že tehdejší těžební výkon Dolu Engerth včetně Dolu Bresson nedosahoval uvedené hodnoty, ale konstrukce lanové dráhy byla provedena podle přání tehdejší závodní správy.

Trat' lanovky byla v úrovni druhého patra Dolu Engerth 25 m dlouhá, následovala úpadní část v délce 518 m a o úklonu 6,5°, v úrovni čtvrtého patra Dolu Barré následovala rovina o délce 60 m. Po uvedení lanovky do provozu byl zrušen veškerý povrchový provoz na Dole Engerth. V provozu zůstal pouze elektrický těžní stroj pro dopravu mužstva do dolu a pro dopravu materiálu.

Od roku 1870 bylo v činnosti na tomto dole celkem 10 parních kotlů, roku 1877 byly k této kotelně přistavěny další dva kotle. Později, v letech 1893 až 1896 byla tato kotelná zrušena a západně od těžní budovy byla postavena nová kotelná.

Důl Engerth byl velmi vydatným dolem a byl pojmenován po svobodném pánu z Engerthu. Těžba na tomto dole byla ukončena v roce 1945 a důl byl zasypan. Původní objekty dolu byly zbourány nebo přestavěny a důl byl využíván jako prádelna. Z původního dolu se do dnešní doby zachovala pouze těžní budova s označením dolu.

ing. Vlastimil Neliba

Pozn.: Wilhem, svobodný pán z Engerthu, narozen roku 1814, zemřel roku 1884. Byl v tehdejší době významným technikem a konstruktérem, zkonstruoval např. pro velmi obtížnou horskou dráhu na Simering u Vídně, lokomotivu zvláštního, velmi osvědčeného typu. Byl profesorem na vysoké technické škole ve Štýrském Hradci a za jeho působení ve funkci generálního ředitele společnosti STEG započala výstavba Dolu Engerth. Byl také hlavním iniciátorem a činitelem v uspořádání světové výstavy ve Vídni roku 1873. Při této příležitosti byla k výstavním slavnostem do Vídně delegována početná skupina havířů od společnosti STEG a hornická kapela těžební společnosti. Na uvedené světové výstavě bylo vystavováno mnoho výrobků od továrny na drátěná lana na Dole Thinnfeld a hlavních produktů z továrny na lokomotivy ve Vídni. Z Dolu Thinnfeld byl na výstavu zaslán velký kus kompaktního uhlí o rozměrech 80 x 80 x 120 cm. Po vrácení z výstavy byl tento kus postaven na obelisku před budovou závodní správy na dole Thinnfeld.

Neštěstí na Dole Engerth

Dne 23. února 1876 došlo na Dole Engerth při překládání trhavin z potahu do důlních vozů v jámové budově k explozi, která demolovala obě patra objektu, kde byla cáchovna a další provozní prostory. V budově zahynulo 19 horníků.

Pravděpodobnou příčinou neštěstí byla manipulace se zmrzlými náložkami. Je důležité si uvědomit, že v té době uplynulo od vynálezu dynamitu pouze 9 let a tak zvané pocení nitroglycerinu bývalo v zimním mrazivém období často podceňovaným rizikem.

Na památku obětem neštěstí nechala Společnost státní dráhy, která byla vlastníkem dolu, postavit památník se jmény všech zahynulých horníků. Pomník ve tvaru vysokého jehlanu ze šedé litiny je umístěn na kladenském hřbitově.

Jaroslav Grubner

Literatura: Záchranář 2/2006

Pomník neštěstí na Dole Engerth na kladenském hřbitově, foto J. Grubner

Průval vod na Dole Döllinger

Dne 10. února letošního roku si připomeneme 130 let od havárie na Dole Döllinger v severočeském hnědouhelném revíru, kdy při průvalu vod zahynulo 21 horníků. Havárie si svými důsledky vynutila zájem o hydrogeologii a nutnost pečovat o zdejší podzemní vody.

Důl Döllinger byl založen v roce 1871 na severozápadním okraji obce Duchcov v blízkosti železniční trati spojující obce Duchcov a Podmokly. Dobývací pole dolu bylo otevřeno dvojicí jam, z nichž vtažná jáma v hloubce 66 metrů narazila na uhelnou sloj až 15 metrů mocnou. Celý dobývací prostor dolu se však nalézal ve složitých geologických podmínkách, existovala zde celá řada tektonických poruch, které rozdělovaly výškově důl na tři horizonty, číslovaných od vrchu dolů. Tyto různé výškové úrovně byly v dole propojeny svislými šachticemi vybavenými žebříky. Složitou tektoniku provázela rovněž proměnlivá mocnost uhelné sloje a četné rozsedliny. To, že se důl nachází v blízkosti teplých termálních pramenů nikoho neznepokojovalo.

V kritický den 10. února 1879 pracovalo v podzemí Dolu Döllinger celkem 64 horníků, z nichž na 1. horizontu jich pracovalo 21, na druhém horizontu 6 a zbývajících 37 horníků pracovalo na nehlubším 3. horizontu. Při ražení boční chodby na 1. horizontu přibližně ve 13.30 hod. došlo při tvorbě záseků na čelbě chodby k náhlému průvalu vod do chodby a osádka pracoviště jen stěží unikla. Do spodních horizontů se voda valila s nebývalou silou, vyzdvihovala neupevněné dřevěné žebříky spojující jednotlivé horizonty a ztěžovala tak únikovou cestu. O intenzitě průvalu svědčí i to, že nebyl čas na jízdu klecí jamou a všichni ti, kteří k jámě stačili doběhnout, se zachránili výstupem po žebřících s prudce stoupající vodou v patách. Osádka pracoviště, kde k průvalu vod došlo, byla dle dobových pramenů poslední, která se tímto způsobem zachránila. Celkem se z dolu zachránilo 43 horníků, těla 19 obětí zůstala uvězněna v podzemí. Ve čtyři hodiny odpoledne hladina vody dosahovala úrovně 13 metrů nad patrem a stále jí přibývalo. Na její čerpání však nebylo možno pomýšlet, neboť jediné čerpadlo, které se v dole nacházelo, bylo zatopeno. Po pěti dnech od průvalu vod voda spojovací díly začala postupně zatápět i sousední doly Viktorin, Gisela, Pokrok a Nelson I, kde si stoupající voda vyžádala ještě další dvě oběti. Důsledky průvalu vod se projevíly i na povrchu. Poblíž Dolu Viktorin dne 26. 2. 1879 vyrazil do jezírka stlačený vzduch a vytvořil zde gejzír tryskající do výše 10 metrů, který však brzy odezněl.

Vzhledem ke skutečnosti, že těžba byla zastavena na všech dolech a na obzoru byl dlouholetý hospodářský pokles, začali brzy po nehodě majitelé dolů uvažovat o obnovení těžby za pomoci výkonnější techniky, než

kteřou měly k dispozici. Avšak těmto pláňům udělala konec událost, ke které došlo 13. února v nedalekých Teplicích. Už předchozího dne zde byl pozorován úbytek přítoku Pravřídla v Městských lázních a uvedeného dne ráno termální prameny zcela zmizely. O této události informovaly všechny světové deníky, neboť Teplice patřily v té době k vyhlášeným lázním, kde se scházela smetánka celé Evropy. Protože souvislost mezi tímto jevem a průvalem vod na Dole Döllinger byla zřejmá, svolal teplický purkmistr komisi složenou ze zástupců města, lázní a báňského hejtmanství, která požádala o vyslání geologických odborníků. Vyslání odborníci pak prokázali souvislost mezi zmizením termálních pramenů a průvalem vod na Döllingeru a dospěli k závěru, že k obnově pramenů dojde v okamžiku, kdy se doly zatopí vodou na nejvyšší možnou míru. Na zatopených dolech byl proto vydán zákaz čerpání vod. Současně komise odborníků rozhodla o prohloubení jímací šachtice Pravřídla. Prohlubování bylo zahájeno již 22. února a po dosažení hloubky 13,5 metru bylo naraženo na horký pramen. Jáma byla nakonec prohloubena až do 52,5 metru pod původní hladinu přelivu.

S čerpáním vod na zatopených dolech bylo započato až po ukončení lázeňské sezóny. V té době hladina vody v jámě Döllinger dosahovala výšky 46 metrů. Do konce ledna 1881 byla hladina snížena o 37 metrů, zbytek vody byl vyčerpán v březnu 1881 až po zabudování výkonnějších čerpadel. Po vyčerpání vod pak bylo možné z dolu vyprostit oběti katastrofy. V průběhu měsíce května bylo z dolu vyproštěno 16 obětí, těla zbývajících tří horníků byla vyproštěna teprve po dalších průzkumných pracích v červnu 1881. V chodbě, kde došlo k průvalu vod, byla vybudována zděná hráz se zabudovaným odvodňovacím potrubím a postupně byly zpřístupňovány zbývajících dva horizonty dolu. K úplnému vyčerpání vod došlo až v květnu 1882 a pro udržení hladiny muselo být následně čerpáno cca 5 milionů m³ ročně. Jako poslední (7.8.1881) obnovil těžbu nejnižše položený Důl Nelson I. Na tomto dole nechal majitel dolu instalovat výkonnější čerpadlo a v roce 1885 přistoupil k vybudování nové jámy určené pro čerpání vod, smutně proslulý Nelson III. Na řešení problému ovlivnění termálních pramenů v důsledku těžby byla uvolněna státní dotace. Definitivně byla však otázka vzájemného ovlivňování vyřešena až po průvalu vod na dole Viktorin v roce 1895. Mezi majiteli lázní a těžaři byla uzavřena dohoda, která spočívala v tom, že majitelé dolů se zavázali udržovat hladiny vod na kótě 192 m n. m., což zaručovalo bezchybný chod lázní.

Příčiny katastrofy lze spatřovat především v neodborném vedení dolu, kdy důl vedl obchodník s uhlím, který však těžbě nerozuměl. Jeho jediným kritériem bylo těžit za všech okolností a hlavně levně. Jediným odborníkem dolu byl tak důlní Walter, který však marně po vedení požadoval, aby při ražení chodeb se před čelbou předvrtávalo za účelem zjištění vod. Toto opatření však správa dolu nepovolila s odůvodněním, že by toto opatření znamenalo prostoje a výdaje. Rovněž ztrátě Obřích

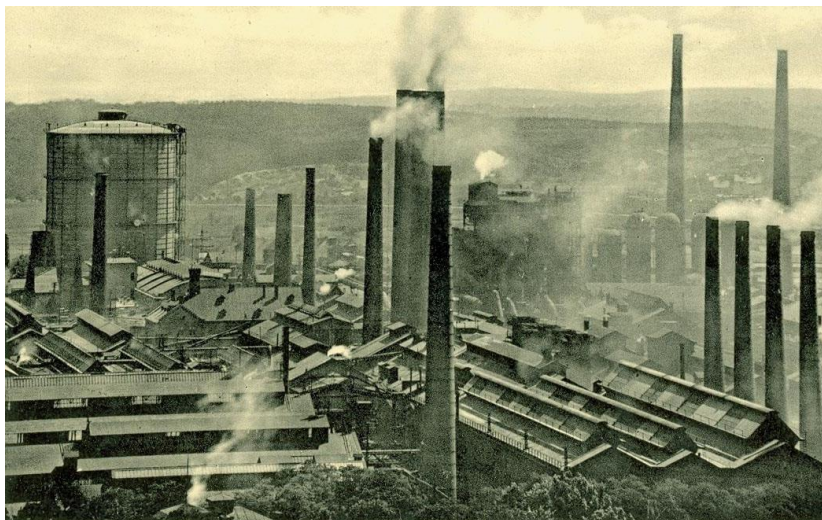
pramenu u obce Lahošť v červnu 1878 nebyla věnována žádná pozornost. Dnes je zřejmé, že ztráta Obřího pramene byla způsobena vlivem výronů ryolitových vod do stařin Dolu Döllinger. Havárie na Dole Döllinger si vynutila zájem o hydrogeologii tohoto regionu a péči o podzemní vody zde ovlivňuje do současné doby.

Ing. Vlastimil Neliba

Použitá literatura:

*Mašek, M., Důlní katastrofy Severočeské uhelné pánve – 99 těžních věží”
prof. Makarius, R., Memento důlních nehod v českém hornictví*

Co je cenné na huti Koněv

Kladenské železárný kolem roku 1930, dobová pohlednice archiv autora

Výroba surového železa v kladenských železárnách skončila po sto dvaceti letech v roce 1975. Dnes areál bývalé huti Koněv využívá několik desítek firem a pozemky vlastní sto šedesát subjektů.

Nevyjasněné vlastnické vztahy brzdí rozvoj této části. Pozemky označované také jako brownfield svoji polohou zasahují do samotného jádra města Kladna. Odvážné návrhy na revitalizaci huti ovšem narážejí na dvě základní překážky: finance a zastaralý územní plán, který dosud počítal jen s průmyslovou výrobou. Mezi provozy fungující v nových výrobních halách stojí původní objekty, které chátrají i za vydatné pomoci příčinlivých sběračů kovů. Nutno podotknout, že některé dochované objekty jsou o půl století starší jak kostel na hlavním kladenském náměstí Starosty Pavla. Možná se to nezdá, ale zanedbaná huť je důležitou součástí kulturní paměti města a její plíživá likvidace by celý region ochudila. Areál je v současné době ponechán svému osudu a čeká, až to „nezdravé“ vyhnije. Problém je ovšem také v tom, že se nikdo nebaví, co je na huti Koněv zdravé a co ne. Každý to vidí v něčem jiném. Nějaké stanovisko zaujímají památkáři jiné místní podnikatel. Samospráva je prozatím bezradná. Podle dosud platného územního plánu počítá jen s velkou monofunkční průmyslovou zónou, která

ovšem dnes není pro koho. Šance je v tvorbě nového územního plánu, který by dal prostor ke změně prostřednictvím projednávání všech možností. V Hornickém zpravodaji se pokusíme postupně přiblížit objekty, které mají pro bývalé Železářny význam a měly by být jako charakteristické body zachovány. Vybrané objekty budou součástí nové naučné stezky s názvem – Industriální cesta Vojtěšskou hutí.

1. Ředitelská vila – parc.č. 5918/7, č.p. 368

rok založení: 1854

účel: Obytná vila pro ředitele Vojtěšské hutí. Její stavba byla započata současně se stavbou prvních vysokých pecí v Kladně a je dosud nejzachovalejší autentickou stavbou z počátku hutě. Před vilou se nacházel menší parčík jehož součástí mohl být vzrostlý, státem chráněný platan. Znamé osobnosti: Fr. Belani – první ředitel (pozdější majitel strojírné továrny v Plzni), J. Jacobi – vynálezce v oboru metalurgie a hutní prvovýroby, E. Bertrand – jeden z vynálezců duplexního ocelářského výrobního postupu.

současný stav: Využíváno jako kanceláře a sklad. Původní členění fasády je zakryto břizolitovou omítkou, zachovaly se původní dveře, tvary komínů, vnitřní dispozice není známa.

vlastník: Sunex, spol.s.r.o., Bechyňská 640, Praha, Letňany

2. Hutské laboratoře – parc.č. 5918/469

rok založení: část objektu kol. r. 1854, přestavba 1870?

účel: druhý nejstarší objekt, který prošel poměrně bouřlivými přestavbami. Nejprve zde stála kotelna pro první vysoké pece, která byla zrušena a přestavěna na kanceláře. V dalších fázích přibyla křídla laboratoří a objekt se uzavřel do čtverce s centrálním dvorem. Patrně kolem roku 1870 získal romantizující podobu s řadou vikýřů a věží s hodinami. Výrazné bylo členění fasády doplněné režným zdívem. Laboratoře Vojtěšské hutí jsou spjaté především s osobností Františka Walda, chemika světového věhlasu.

současný stav: Provozovna Magnetoterapie. Ještě v roce 2005, byly bývalé laboratoře ruinou, nedávná rekonstrukce ovšem smazala veškeré původní čitelné stopy. Beze změn zůstala zadní stěna (směr rudiště).

vlastník: Jaroslav Martínek, Klikorkova 203, Kladno

3. Uhelné prádlo – parc. č. 1952/28

rok založení: kolem roku 1860

účel: Uhelné prádlo sloužilo k třídění a praní vytěženého černého uhlí, které se tak zbavilo hlušiny. Vyprané uhlí se zaváželo do pecí na výrobu koksu.

současný stav: Objekt svoji původní podobu nezměnil, rozšířena byla jen okna, slouží k výrobě.

Vlastník: DITHERM a.s., Mečislavova 164/7, Praha, Nusle

4. Bessemerova ocelárna, část haly – parc.č. 5918/486 a parc.č. 5918/258

rok založení: 1875

účel: Ocelárna měla dva bessemerovy konvertory. Převrat pro kladenské železářny znamenal vynález S.G. Thomase jehož patentu se PŽS ihned chopila a již několik týdnů po úspěšném pokusu v Middlesbroughu byla v Kladně sfoukána první Thomasova tavba na evropské pevnině. Stalo se tak mezi 11. a 13. květnem 1879. Pokusné tavby se prováděly v konvertorech bessemerovy ocelárny. Po výstavbě Thomasovy ocelárny byla bessemerovna zrušena, část zbořena.

současný stav: Objekt slouží jako dílny. Zůstal zachován novorománský štít z režného zdiva.

vlastník: JIKO METAL, Huťská 235, Kladno, J. K. ARET s.r.o., Huťská, Kladno, Bohumil Bůžek, Dr. Foustky 818, Kladno, František Vohradský, Smečenská 564, Kladno

5. Vápenné pece – par. č. 1952/21, parc. č. 5918/203

rok založení: 1927, 1929, 1940

účel: Vápenné pece sloužily k předpalování vápence, který byl jako struskotvorná přísada potřebný pro výrobu surového železa ve vysoké peci. Tři dochované vápenné pece jsou v podstatě jen torzem původních objektů, navzdory tomu si zachovaly vysoce působivý vzhled. Patří k nejvýraznějším symbolům industriálního Kladna.

současný stav: kulturní památka

vlastník: Real Eco technik, spol. s.r.o., Huťská 160, Kladno, Poldi Services s.r.o., Průmyslová 1343, Kladno

6. Zavážecí věž koksoven - parc.č. 1623/266

rok založení: 1942

účel: věž sloužila k uskladnění uhelné drtě před zavážkou do koksových baterií. Provoz koksoven byl zahájen v roce 1944 a ukončen v druhé polovině 80. let

současný stav: většina areálu byla zbořena, zachovány zůstaly mohutné železobetonové objekty mlýnu, zásobníků a zavážecí věže. Věž je monumentální dominantou určující charakter této části města. Její nezaměnitelný tvar získává statut industriální ikony podobně jako vápenné pece. Areál koksoven patří k ekologicky nejzatíženějším oblastem Kladna.

vlastník: Real Eco technik, spol.s.r.o., Huťská 160, Kladno

7. Rudiště – par.č.5918/202 a parc. č. 5918/201

rok založení: 1949

účel: Mohutná železobetonová stavba sloužila k ukládání železné rudy před zavážkou do vysoké pece. Po železniční estakádě zajížděly nákladní vlaky s rudou nad bunkry, kde byly vysypány. Ve spodní části zásobníků, které se nacházejí pod úrovní železáren, se ruda podle množství sypala do připravených kruhových nádob. Odtud byly nádoby vyzvednuty výtahem a po ocelové mostní konstrukci dopraveny nad kychtu vysoké pece.

současný stav: Po zrušení vysokopecního provozu v roce 1976 byly rozebrány ocelové konstrukce výtahů. Část podzemí je zasypána uvolněnou rudou. Jedna z výrazných dominant areálu huti.

vlastník: Poldi Services s.r.o., Průmyslová 1343, Kladno

Další zajímavé objekty:

Cihelna – parc. č. 1623/39

vlastník: A.P.a P. spol. s.r.o.

Průmyslová 1343, Kladno

Elektrická centrála – parc.č.5918/432

rok založení: 1929

vlastník: Cecopra a.s., Americká 415/36

Praha, Vinohrady

Trafostanice – parc. Č. 5918/193

vlastník: NAXOS spol. s.r.o.

Ovenecká 517/22, Praha, Holešovice

zpracoval Tomáš Voldráb

Malá exkurze do geologické minulosti Kladenska

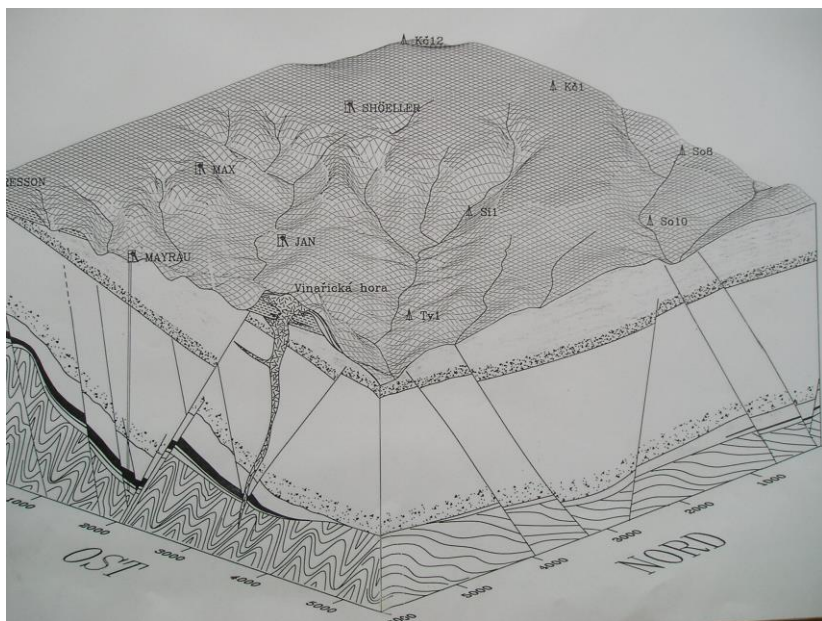
Přijždíme-li do Kladna vlakem od Prahy vidíme celkem nudnou parovinu. Rozhodně ani Kožova hora nám nepřipomíná skutečnou horu. Stejně tak je to s Vinařickou horkou směrem od Pcher. Řídké vodní toky sice vytvořily za miliony let do paroviny zářezy a údolí, později se některé staly zálivy křídového moře. Známa je lokalita "žraločích zubů" ve vrapickém údolí.

Podle geologických profilů kladenských důlních jam a jiných důlních děl se můžeme domnívat, že se v geologické minulosti, v období karbonu, asi před 300 miliony lety, kdy vznikaly uhelné sloje, střídala období klidnější sedimentace představující jílovcové polohy, se sedimentací pískovců a slepenců. V posledním případě k vytvoření a transportu křemenných valounů bylo zapotřebí mohutných toků vody, které tyto ohlazovaly a dopravovaly ze značných vzdáleností z denudovaných granitových horstev.

Tady si uvědomujeme jedinečnost působení vody na naší planetě. Jejím působením se všechno mění, nic nezůstává stejné, oproti jiným planetám na př. našemu Měsíci, kde vše zůstává stejné možná po miliony až miliardy let. Tedy kromě nárazů různých meteoritů a jiného kosmického smetí, které vytváří různé krátery. Nepřijmeme-li teorii katastrofickou, že se to uskutečnilo poměrně rychle, ve formě nějaké „potopy“, pak rozhodujícím faktorem byl čas. Tento geologický čas můžeme měřit desetimilióny a stamiliony let, tedy v řádu stotisíckrát až milionkrát větším než je náš lidský čas – max. 100 let.

Vraťme se však k denudovanému materiálu. Někteří vědci se domnívají, že taková horstva se rozkládala v prostoru dnešní Šumavy, jiní v oblasti Doupovských nor. Toto se odehrálo po vzniku uhelných slojí, které řadíme do mladších prvohor, období karbonu /asi 300 mil. let/. V té době se naše zemská kora nacházela někde v oblasti tehdejšího rovníku, kde bylo výrazně teplé a vlhké podnebí, umožňující bouřlivý růst karbonské flóry, z níž později vzniklo naše černé kamenné uhlí.

Již v období na konci devonu /starší prvohory/ a počátkem karbonu probíhalo tzv. Variské vrásnění a s ním spojená intenzivní sopečná činnost. Tím se vytvářela jednak pohoří a na druhé straně horská údolí. S vnitrohorskými údolními byl svázán vznik černouhelných ložisek. Mluvíme o ložiscích limnického typu /z řec. limné - jezero, bažina/. Horská údolí označujeme jako deprese. V oblasti kladenské pánve nacházíme v podloží starohory /algonium/, při absenci hornin starších prvohor nastupuje karbon. Karbonská sedimentace začíná často tufitickou bazální brekcií. Následují vrstvy pískovců, jílovců a prachovců, později se do proláklín /deprese/ naplavovala dřevní hmota karbonských pralesů. Centrální Kladenský revír leží na jihovýchodním okraji Kladensko - rakovnicko - slánské pánve mezi

obcemi Brandýsek /Cvrčovice/ až Tuchlovice v délce asi 18 km a s průměrnou šířkou menší než 4 km.

Naše celkem poklidná krajina na povrchu nám vůbec nepřipomíná, že i zde byla v geologické minulosti četná vulkanická činnost. Můžeme ji rozdělit do tří období, podle poznatků, které jsme získali v důlním prostředí. Prvé zmiňované období, před vznikem uhelných slojí. Prekarbonská vyvřelina křemitého porfyritu byla zaznamenána např. poblíž jámy Max v Libušíně. Podle struktury se jednalo ve své době o výlevnou vyvřelinu, která tvořila určitý suk /ostrov/, okolo kterého se usazoval materiál karbonských dřevin, z kterého vznikla uhelná sloj.

Druhé období bylo syngenetické /souběžné/ se vznikem uhelných slojí. Tyto karbonské sopečné útvary přímo v uhelné sloji byly důlními pracemi zjištěny např. na Dole Mayrau ve Vinařicích ve dvou případech. Tyto byly zdrojem vulkanogenního tufitického materiálu proplástků v hlavní sloji, tzv. kladenských opuk. Také meziloží mezi základní a hlavní kladenskou slojí, tzv. brouskové pásmo, je převážně vulkanického původu. Vzhledem k tomu, že mocnost na př. tzv. velké opuky je asi 10 - 12 cm, ale i malé opuky 4 - 6 cm byla v celé centrální části Kladenského revíru poměrně stálá. Svědčí o tom, že „sopek“ poměrně menší rozlohy byla celá řada, jak ve vnitřních prostorách rozlohy uhelné sloje, tak i mimo ni. Možná,

že bychom mohli mluvit o tzv. „bahenních sopkách“. Při procházení „sopek“ důlními díly bylo zjištěno, že tufy a tufity těchto karbonských sopek byly vlivem vysokých tlaků málo zpevněné, spíše plastické. Byly těžko vrtatelné a údržba důlních děl v nich byla obtížná. Bohužel v odborné literatuře není tento úkaz uspokojivě popsán. Václav Havlena sice uvádí: „Syngenetická vulkanická činnost je doložena efuzí smolku ve svrchní radnické sloji Dolu Mayrau“. Pro laika je to však těžko srozumitelné.

Širší okolí Kladna tvoří parovina, již se vyznačuje Kladenská tabule. Sedimentace této oblasti byla převážně dokončena v křídovém moři koncem druhohor, před 90 - 135 miliony lety. V následujícím období byly horotvorné pochody jen místní např. třetihorní vulkanická činnost v Českém středohoří, jejíž nejjižnější projev byl vznik čedičových stratovulkánů Slánské hory /326 m/ a Vinařické horky /413 m/, podle některých autorů asi před 9 miliony lety.

Postupnou denudací v dlouhém časovém období vznikla jen nečetná údolí vytvořená působením drobných toků. Např. Svatojiřský potok, Dřetovický potok, Týnecký potok /Čabárna/, říčka Loděnice „Kačák“ aj., jejichž zářezy nepřesahují 80 m hloubky vůči okolnímu terénu.

Na Kladensku nám dala příroda nahlédnout jen do hloubky 632 m. Nejhlubší důl v Česku byla jáma č. 16 Uranových dolů Příbram u obce Háje. Byla hluboká 1 838,4 m, tedy téměř trojnásobně než jáma Nejedlý 3 Dolu Schoeller v Libušíně.

Vratme se však ještě ke vzniku uhelných slojí. Pod nánosem nadložních hornin se celá Kladenská pánev ponořovala a nakláněla k severozápadu asi o 6 - 10 stupňů. Tímto fenoménem byly horotvorné pochody působící po vzniku uhelných slojí. Ty způsobily roztrhání uhelné slaje na jednotlivé kry o nestejně výšce a směru posunu, většinou poklesového charakteru.

Ve východní části revíru na Vrapicku vycházely slaje až na povrch. Směrem k centrální části se uhelné slaje ponořovaly do hloubek 400 až 500 metrů pod povrchem a až 200 m pod hladinou současného oceánu. V novodobém Slánském revíru hlubokých slojí je to ještě o 500 m hlouběji. Mocnost karbonských sedimentů je zde až 900 m. Dojde-li v budoucnu k těžbě v tomto revíru, což je z dnešního pohledu těžko představitelné, bude nutno počítat s ještě těžšími přírodními podmínkami, jako je hloubka uložení, z toho zvýšený geotermický stupeň, dále pneumodynamické projevy, které se projevovaly již při hloubení jam Dolu Slaný.

zpracoval Karel Melichar

Literatura:

Havlena Václav: Geologie uhelných ložisek 2, NČAV Praha 1964
Kolektiv autorů: DObývání uhlí na Kladensku, Kartis 2006

Zajišťování ústí jámy Prokop v Kladně Dubí

V únoru 1856 začala uhelná společnost Císařské Buštěhradské kameno-uhelné doly hloubit v Dubí Důl Prokop. Jáma měla obdélníkový profil 760 x 220 cm a konečnou hloubku 212 metrů. Provoz byl zahájen již v prosinci 1858 a těžba zde trvala do roku 1888. Po ukončení těžby byla jáma Dolu Prokop využívána jako větrací pro Důl František Josef v Dubí až do roku 1904. Údajně v roce 1905 došlo k zasypání jámy stavební sutí a materiálem z přilehlé haldy, provedení ohlubňového povalu však nebylo doloženo. Vzhledem k plnému výrubu ohradníku jámy Dolem František Josef po roce 1888 není zabezpečení důlního díla v hlubině předpokládáno. Po roce 1950 bylo ústí jámy Prokop přehrnuto důlním odvalem a vybudován násep pro železniční tělesa vysoký zhruba 6 – 7 metrů. Vzhledem k tomu, že není doloženo provedení ohlubňového povalu, ani způsob zabezpečení v hlubině je pravděpodobně možné, že vlivem stoupající hladiny důlních vod, po ukončení těžby uhlí na Kladensku, dojde ke splavování zásypového materiálu do vyrubaných prostor, což by ve svém důsledku vedlo k celkovému propadu jámy. Z těchto důvodů byla pro průzkum a zajištění jámy Prokop stanovena zvláštní opatření.

V první řadě zjistit co nejpřesněji situování jámy. To vycházelo z dostupné mapové a textové důlně – měřické dokumentace střediska KD Libušín. Na základě těchto informací bylo vypočteno předpokládané místo ústí jámy a v srpnu 2008 proveden firmou HBZS Praha a.s. vrtný průzkum. Souřadnice důlního díla se podařilo stanovit tak přesně, že hned první průzkumný vrt byl pozitivní a prošel zásypem bývalé jámy. Vzhledem k tomu, že jáma se nachází pod více jak 7 metrovým náspem pro drážní těleso, následovalo celkem 9 ověřovacích vrtů o průměru 180 mm, kterými se zjišťovala situace v nejbližším okolí nalezené jámy. Vrty ukázaly, že v bezprostředním okolí jámové ohlubně je rostlý terén až v hloubce 20 až 24 metrů pod korunou stávajícího náspu železniční trati. Než tedy průzkumné vrty zastihly původní terén, procházely mocnou vrstvou vyhořelé hlušiny z odvalu a stavební sutí, ale i vrstvou zvodnělých uhelných kalů. Jedním z vrtů byla zastížena také volná prostora, možná větrní kanál navazující na jámu.

Největší problém pro zdárné a bezpečné zajištění důlního díla Prokop je v tom, že nad jámou se nachází několik metrů vysoký železniční násep, po kterém denně jezdí vlaky s uhlím pro místní teplárnu a elektrárnu. Naskytá se možnost, že v případě vyplavení zásypu z jámy by mohlo dojít i k propadu železničního náspu, což by ve svém důsledku vedlo k nedozírným škodám. Tyto důvody vedly k rozhodnutí projektantů zajistit násep tak zvanou „Pilotovou stěnou s převrtávaných pilot“. V okolí jámy bylo firmou Zakládání staveb a.s., skrz násep postupně navrtáno celkem 44 vrtů o průměru 880 milimetrů, hlubokých 25 metrů, které prošly sypkým

Vrtná souprava při zajišťování ústí jámy, foto autor

Vrty o průměru 880 mm pro železobetonové piloty, foto autor

materiálem až do tvrdých vrstev. Do těchto vrtů se ihned po vyvrtání spouštělo armovací železo a vše bylo zalito betonem. Kolem jámy tak vznikla elipsa železobetonových pilotů, které zajistí stabilitu železničního náspu i v případě rozplavení zásypu jámy. Konečné zabezpečení bude provedeno klasickým železobetonovým povalem. Tuto náročnou a na Kladensku ojedinělou stavbu jako celek zajišťuje firma Hlavní báňská záchranná stanice Praha a.s.

Podle dostupných informací ze střediska KD – Libušín a HBZS Praha a.s. zpracoval

Jaroslav Grubner

Těžba uranových rud na ložisku Zálesí

Malé ložisko uranových rud Zálesí u Javorníka v Rychlebských horách bylo objeveno 24.6.1957 emanačním průzkumem, prováděným závodem 04 Kutací práce Nové Město na Moravě. Ložisko se nachází 6 km jihozápadně od města Javorník v okrese Jeseník. Pro vlastní těžbu je zde v roce 1958 zřízen těžební závod Javorník, který po dotěžení ložiska k 31. 12. 1968 zaniká.

Ložisko se nalézá v Rychlebských horách, ve východní části orlicko-kladské klenby. Ložisková oblast je budována horninami travensko-ladeckého pásma stroňské skupiny, vyskytují se ortoruly, pararuly, migmatity a svory. Lokálně se zde objevují i mramory, křemence, amfibolity a erlány. Zrudnění je vázáno na hydrotermální žíly, vyvinuté v místech křížení, ohybů a větvení tektonických poruch a je tvořeno smolincem, uranovými černěmi a silikáty uranu. Na ložisku se ve větší míře nalézá bilanční měděné zrudnění, tvořené především chalkopyritem, malachitem a chrysokolem. Minerální výplň žil je tvořena těmito komplexy:

1. Křemen-kyzový komplex s dolomit
2. Karbonát-smolincový komplex
3. Karbonát-arsenidový komplex

Uranové zrudnění je na ložisku vázané na žilné struktury a na pásma drcených hornin, ve kterých jsou vyvinuty rudní tělesa. Délky rudních žil se pohybují v rozmezí 30-500 metrů, zrudnělé intervaly do cca 100 metrů. Mocnost žil kolísá od 1 do 40 centimetrů. Celkem bylo předmětem dobývání 23 žil (nejvýznamnější žíly č.4, č.15 a žíla Pavel) a dvě rudní tělesa (Gábor a T2). Zrudnění bylo lokalizováno v intervalu od povrchu do úrovně 5. patra (-200m).

V rámci těžby ložiska byly provedeny tyto objemy prací:

Vyraženo: 22 000 m překopů
 11600 m sledných chodeb
 105 m jámy

Likvidováno bylo 238 000 metrů čtverečních žilné plochy při průměrné produktivitě 1,7 kg na metr čtvereční.

vydobyto 300 000 tun rudy

vydobyto U kovu 405,3 tun

Tyto práce byly realizovány z těchto děl:

Štola 1	délka 885 m
Štola 2	1125 m
Štola 3	1425 m
Slepá jáma Pavel	105 m

Pro úplnost je třeba uvést, že závod Javorník prováděl průzkum a těžbu na rudních výskytech Jelení vrch a Bílá Voda, přičemž objemy důlních prací z těchto lokalit nejsou pro malý rozsah zahrnuty ve statistice, pouze množství vytěžené rudy a kovu je souhrnné.

Prameny: Čs. ložiska uranu, Arapov, J.a kol.
Montanika o.s.

Těžba rudních těles

Rudní tělesa byla dobývána v té době obvyklými metodami, to je výstupkovou dobývací metodou, otevřenou komorou a výběrovým výlomem. Těžba žilných úseků se realizovala pomocí výstupkového dobývání. Rudní žíla byla rozdělena na dobývací bloky, jejichž délka se pohybovala kolem 50 m. Okrajové komíny bloku byly proraženy na horní patro, aby byla dobývka větrána průchozím proudem vzduchu. Dle délky bloku bylo provedeno několik zdvihaných sýpů na rudu, která byla na spodním patře vypouštěna do důlních vozů. Výstupky měly průměrnou výšku 2.2 m a šířku 1 m. Vrtací práce na podvrtávání byly odvedeny kladivy PT 30 a PT 45, boční vrtvy pomocí EDK 60. Délka vrtů se pohybovala okolo 2 m, rozteč při podvrtávání cca 0,40 m. Počet vývrtů na jeden odpal cca 22. Odtěžování z dobývek do sýpů bylo ruční nebo pomocí škrabáků. Podstatná část ložiska byla vytěžena tímto způsobem.

Rudní těleso Gábor bylo v intervalu mezi 3. a 5. patrem těženo komorováním z mezipatrových chodeb na zával. Ve vlastním tělese byla provedena ražba mezipatrových chodeb, ze kterých se vrtal do celiny systém vějířových vrtů. Výhodou vějířových vrtů byla úspora vrtných prací díky možnosti vrtat více vrtů z jednoho stanoviště. Poklesla také metráž přípravných děl, nutných pro provedení vrtných prací. Vrtací práce se prováděly kladivy EDK 60 a teleskopickými PT 30 a PT 45. Výškový rozdíl mezipatrových chodeb činil cca 7 metrů. Nálože ve vějířových vrtech byly časovány milisekundově, a to pro zajištění příznivé kusovosti rubaniny a pro omezení seizmického účinku odstřelu. Čelo porubní fronty se udržovalo v odklonu cca 7 stupňů od kolmice. Nastřelená rudnina se pod pilířem komory odebírala ze sýpů do důlních vozů. Průměrný směnový výkon na pracovníka a směnu se pohyboval okolo 8 kubických metrů rudniny. Nutno říci, že při tomto způsobu dobývání bylo poměrně vysoké znehodnocení rudy, které dosahovalo až 30 procent. Komora vzniklá vydobytím tělesa Gábor je svým rozměrem největší volnou podzemní komorou, vzniklou při těžbě uranových rud u nás.

Rudní sloup T 2 byl prozkoumán a těžen poněkud jiným způsobem. Z úrovně 2. patra byl v tělese vyražen systém průzkumných chodeb a komínek, které v rozsahu mezi 1. a 2. patrem tvořily hustou průzkumnou síť. Za této situace pak bylo provedeno výběrové vylomení zrudněných

úseků pomocí malých komůrek. Výsledkem bylo provrtání tělesa množstvím chodeb, komůrek, úpadných a komínků při ztrátě rudy v malých, obtížně těžitelných pilířcích. Těžba metodou výběrového výlomu se prováděla postupným rozšiřováním komínu do stran, případně ražbou chodeb a dobývek v bilančních úsecích. Pod komínem byla ruda vypouštěna ze sypů do důlních vozů.

Zásoby měděných rud na ložisku byly prozkoumány systémem chodeb a průzkumných vrtů a po výpočtu zásob byly ponechány pro další generace nevytěženy.

Po vytěžení průmyslových zásob ložiska a poté, co geologický průzkum nepřinesl další nárůst zásob rud bylo strojní zařízení v podzemí i na povrchu demontováno a převezeno na další těžební úseky. Povrchové objekty na úseku Zálesí byly až na jednu budovu demolovány, odval štoly 3 rekultivován, odval štoly 1 a 2 odvezen. Samotná ústí úvodních děl a komínů na povrchu byla uzavřena a zasypana. Na úsecích Bílá Voda a Jelení vrch byla ústí štoly zavalena a odvaly v lesích ponechány přírodě. Dnes po 38 letech jsou stopy po těžbě neznatelné, jen vývěr důlních vod ze štoly 3 v Zálesí připomíná období intenzivního provozu v malé zapadlé horské vesničce...

Prameny: Čs. ložiska uranu, Arapov, J.a kol.
Montanika o.s.

50 let existence Českých lupkových závodů v Novém Strašecí

Letos v dubnu uplynulo 50 let od vzniku ČLUZ (tehdy České lupkové a uhelné závody, národní podnik, nyní České lupkové závody, a.s.). V téměř 200-leté historii hornictví to není příliš dlouhá doba, ale v lidském životě je to výrazné období. Vždyť „branami závodu“ prošlo kolem 5000 pracovníků, někteří krátkou dobu, mnozí zde strávili většinu svého aktivního života.

Podnik prošel složitým vývojem, od národního podniku přes koncernový a státní podnik, po privatizaci byl v majetku fondů a nyní existuje jako akciová společnost. Jako jeden z mála větších podniků na okrese Rakovník nebyl koupen zahraniční firmou, obstál v tvrdém boji a zůstal českým největším podnikem na okrese.

Hlavní činností Českých lupkových závodů a.s. je hornická činnost a činnost prováděná hornickým způsobem, úprava nerostů, maloobchod a velkoobchod. Hornickým způsobem se dobývá lupek (proto lupkové závody), který se dále upravuje a prodává.

Co je vlastně lupek? Lupek je druh žáruvzdorného jílu, který byl zpevněn v dlouhé geologické době. Chemicky je to směs oxidů hliníku, křemíku a titanu s příměsí v různém množství dalších sloučenin, jako oxid železa, vápníku, draslíku aj. Nejcennější vlastností této keramické suroviny je dodává oxid hlinitý, který způsobuje vysoký bod tavení a odolnosti proti žáru. Jedním z nejdůležitějších pochodů při zpracování surového lupku je pálení, při němž dochází ke zhodnocení jeho žáruvzdorných vlastností. Surový lupek se po vypálení v rotační peci stává ostřivem. Toto ostřivo tvoří nejobjemnější složku keramických hmot vhodných k výrobě žáruvzdorného zboží (od nepatrných tělísek do žehliček až k velkým pánvím na tavení skla. Stalo se i významnou složkou pro výrobu stavební a sanitární keramiky. Výrazně se uplatňuje ve slévárnách jako formovací hmota.

České lupkové a uhelné závody, n.p. (ČLUZ) vznikly ke dni 1. 4. 1958 spojením dvou podniků Kladenského revíru – n.p. Důl Rako v Lubné a n.p. ČSA Rynholec – v jeden národní podnik.

Do čela podniku byl jmenován tehdejší ředitel n.p. ČSA Josef Kopřiva. Právě z tohoto podniku byly řízeny a realizovány akce, ze kterých vyrostl nový závod Hořkovec u Nového Strašecí. K nově vzniklému podniku ČLUZ náležely i další tzv. malodoly spadající pod n.p. Rako a n.p. ČSA. Byly to uhelné (někdy i lupkové) doly na Mutějovicku (Perun, Richard) v Rakovníku (Jiří, 1.máj). Patřil sem krátce i Důl Jiřina v Libovicích. Nový závod Hořkovec byl vybudován v 50. letech v místě a za účelem využití unikátního ložiska žáruvzdorných lupků v lokalitě Hořkovec u Nového Strašecí a jejich zpracováním s nepřetržitým výpalem v rotační peci, což byla v té době revoluční myšlenka. Se stavbou se započalo v roce 1953

a v r. 1958 byl nový závod s novým názvem České lupkové a uhelné závody n.p. uveden do provozu.

Vsádka do rotačních pecí (2. rotační pec byla vybudována v roce 1965) byla zajišťována jednak lomovou těžbou a těžbou z Dolu Pecínov. V 60. letech bylo rychle vytěženo nejkvalitnější ložisko nacházející se jen 5 m pod povrchem a proto se koncem 60. let otevírá lom Babín-jih. Postupující lomová těžba si vyžádala asanaci části obce Pecínov. Lomové dobývání na Hořkovci znamenalo nižší náklady a větší bezpečnost. Důl Pecínov dobýval hlouběji uložené lupkové sloje. Krátce po vzniku n.p. ČLUZ byla na Raku (bývalý n.p. Rako) zahájena rekonstrukce šachtové pece ke zpracování Rakovnických lupků. Koncem 60.let skončila těžba uhlí na Dole ČSA a Rakovnických malodolech. Význam lupků převážil potřebu uhlí. Výroba lupků zaznamenala velký vzestup. Již koncem 60. let min.století se vyváželo do MLR, PLR, NDR, NSR, Rakouska, Švýcarska, Francie, Itálie, Belgie, Dánska, Norska, Švédsko, Finska a dokonce i Japonska. Na export šla téměř polovina výroby n.p. ČLUZ.

70. léta vynikla co do rozsahu na n.p. ČLUZ rozsáhlou aktivitou ve výstavbě. V této době byl ředitelem podniku ing. Pavel Gajdoš. Na Raku došlo v těchto letech k rozsáhlým rekonstrukcím a modernizaci. Byla

vybudována nová třídírna páleného lupku, nová dílenská hala a sociální zařízení pro pracující. Došlo k rozšíření Dolu Pecínov výstavbou nových důlních dílen. Na Hořkovci byla dokončena stavba drtírny opuky, byl uveden do provozu šachtový předehříváč, vybudována nová kotelna na topný olej. Kromě toho byly vybudovány nové koupelny, zdravotní středisko a také kulturně-společenské zařízení v Novém Strašecí. Došlo k rozsáhlé výstavbě bytů i modernizaci rekreačních středisek. V právní historii ČLUŽ došlo v tomto období k významným změnám. ČLUŽ n.p. byl k 31. 12. 1976 zrušen s tím, že od 1. 1. 1977 se stal jako koncernový podnik, součástí Kamenouhelných dolů, koncern, Kladno.

Velkou organizační změnou byla integrace k.p. ČLUŽ a k.p. Ústřední dílny Pchery – od 1. 1. 1979. Ústřední dílny zabezpečovaly výrobu, montáže a opravy důlních strojů a důlního zařízení v rámci koncernu KDK Kladno. V lednu 1984 odchází dosavadní ředitel ing. Pavel Gajdoš na GŘ KDK Kladno a do funkce byl jmenován ing. Jaroslav Satranský. V této funkci setrvává až do října 1990.

V 80. letech dochází k otvírce dolového pole Babín – sever, je modernizován autopark lomu. V roce 1988 je zakoupen první výkonný buldozer zn. Caterpillar D8N. Byla provedena rekonstrukce rotačních pecí

a vyměněno odprašovací zařízení od firmy LURGI. Toto zařízení výrazně snížilo exhalace rotačních pecí a dodnes vyhovuje platným normám pro ochranu ovzduší. Došlo též k výstavbě centrálních autodílen, vybudování úpravny granulovacích lupků. V rámci přechodu na výpočetní techniku byla postavena budova „SAPO“, kde byl instalován počítač ke zpracování podnikových dat. Výroba byla stabilizována a podnik si upevnil postavení významného exportéra.

Dalším historickým mezníkem byl datum 1. 4. 1988, kdy byl vyčleněn k.p. ČLUZ z koncernu KDK Kladno a přeměněn na samostatný státní podnik. V té době byl ředitelem ing. Jaroslav Satranský. Krátce po vzniku státního podniku bylo vyhlášeno výběrové řízení na funkci ředitele, z něhož vzešel nový ředitel ing. Jiří Pergler (od 1. 9. 1990). Dva roky nato prochází ČLUZ s.p. privatizací. Závody Rako, Rynholec, Pchery se staly samostatnými právními osobami, které byly privatizovány odděleně. K 1. 5. 1992 byl podnik transformován na akciovou společnost České lupkové závody (ČLUZ a.s.). Akciová společnost se tímto stala právním nástupcem s.p. České lupkové a uhelné závody (ČLUZ s.p.) a přebrala výrobní program a majetek bývalého závodu Hořkovec. Ředitelem zůstává ing. Jiří Pergler. Státní podnik existoval nadále jako tzv. zbytkový s.p. až do 31. 12. 2001. Dnem 1. 1. 2002 vstoupil do likvidace a 28. 7. 2003 byl vymazán z obchodního rejstříku.

V rámci privatizačního procesu přešly akcie ČLUZ a.s. do vlastnictví investičních fondů. V rámci změny vlastnické struktury ČLUZ a.s. byl v červnu 1995 odvolán ing. Jiří Pergler a na jeho místo byl jmenován ing. Jindřich Beneš, který ve funkci generálního ředitele působil do září 1996, kdy byl opět jmenován generálním ředitelem ing. Jiří Pergler.

Další zásadní změna ve vlastnické struktuře proběhla v roce 1997, kdy fondy držené akcie prodaly a hlavním akcionářem se stal ing. Jiří Pergler, který se stal i předsedou představenstva. Tyto funkce zastává dodnes. Za působení ing. Jiřího Perglera došlo k zastavení a likvidaci neekonomického provozu Dolu Pecínov. Po dohodě s obcí Rynholec zastavila a.s. trhací práce velkého rozsahu. To si vynutilo zásadní zefektivnění lomové těžby nasazením výkonné mechanizace. Byla pořízena nová rypadla, UNEX, Volvo, Caterpillar, zakoupeny výkonné dozéry Komatsu, kloubové dempřry Volvo, které doplňují staré Tatry 815.

V 90. letech nevyhovuje sortimentní skladba lupků těžených v lokalitě Hořkovec a podnik je nucen část vsádky do rotační pece přikupovat z oblasti Vyšehořovice (Praha-východ). Dochází k rozšíření kapacity třídírny a úpravny lupků výstavbou nové třídírny slévarenských lupků – ztv. domílací stanice. Vyvrcholením racionalizačních činností na úseku pálení byla v roce 2004 výstavba nové třídírny pálených lupků. Jednalo se o jednu z největších investic v historii ČLUZ.

V průběhu 90. let byla též posílena expediční kapacita výstavbou rozsáhlých skladů. Byly též rozšířeny údržbářské dílny. Pro zlepšení technologie výpalu byl v roce 2002 instalován nový hořák k rotační peci. Po

celou dobu existence ČLUZ byla věnována velká pozornost ověřování kvality lupku, která vyvrcholila v roce 2004 udělením Certifikátu podle norem ISO řady 9000 a následně řady 14000.

Zahraniční obchodní činnost ČLUZ v celé jeho historii až do roku 1991 zajišťoval podnik zahraničního obchodu Československá keramika a.s.. Se zánikem státního monopolu zahraniční obchodní činnosti byla založena firma REFRACER a.s., která se specializuje na prodej pálených lupků. ČLUZ a.s prostřednictvím této společnosti prodává pálené lupky jak v tuzemsku, tak i v zahraničí. Hlavními zahraničními odběrateli jsou obchodní partneři zejména ze SRN, Rakouska, Itálie a Skandinávie. Dnes patří akciové společnosti dominantní postavení mezi výrobci žáruvzdorných lupků v ČR a je možné říci, že v určitých kvalitativních známkách lupků nenachází konkurenci. Rovněž v Evropě si společnost uchovala postavení mezi třemi nejvýznamnějšími výrobci žáruvzdorných ostřív.

Zájmem ing. Jiřího Perglera, generálního ředitele a předsedy představenstva je, aby ČLUZ a.s. obstála v současných náročných ekonomických podmínkách a úspěšně vykročila do dalších let své existence, aby v jejích branách i nadále pracovali lidé uplatňující svůj důvtip a znalosti, lidé oddaní zájmům akciové společnosti ČLUZ

S hornickým pozdravem Zdař Bůh!

Železniční muzeum v Lužné u Rakovníka

Letos je tomu již 10 let, co České dráhy založily svoje Železniční muzeum v Lužné u Rakovníka. Za tuto dobu vstoupilo do povědomí široké veřejnosti jako největší oficiální muzeum našeho dominantního národního dopravce. Představuje nejrozsáhlejší sbírku historických kolejových vozidel a v jeho expozicích se dále nachází řada předmětů dokumentujících nejen vývoj drah na území naší republiky, ale také železnice jako dopravního odvětví vůbec. Uplynulé sezóny byly v Lužné charakteristické snahou vytvořit centrum péče o památky železniční minulosti včetně jejich důstojné prezentace. Rok od roku stoupající počet návštěvníků je dokladem, že tato činnost přinesla své výsledky a v posledních letech se návštěvnost pohybovala okolo hranice třiceti tisíc lidí.

Muzeum je v provozu pro veřejnost pouze v letních měsících a tak je vždy zimní přestávka využita k obohacení sbírky hnacích i tažených vozidel, k rozšíření a vylepšení expozic a přípravě celého areálu na další sezonu. Ke zřízení muzea byly využity prostory bývalého lokomotivního depa. Řadě objektů se v závěru období normálního provozu již nedostávalo patřičné péče a bylo třeba nemalých prostředků k jejich uvedení do stavu, jaký je pro muzeální využití potřebný. Proto v několika prvních letech provozu muzea probíhala rozsáhlá stavební činnost. Kromě technologických budov, jako je rotunda pro lokomotivy a hala oprav, byly opraveny i administrativní budova a sociální zařízení. V původních dílenských a kancelářských místnostech byly zřízeny výstavní expozice, zaměřené na jednotlivá odvětví železniční dopravy – zabezpečovací a sdělovací techniku, traťové hospodářství, železniční opravárenství, řízení drážního provozu a především lokomotivní hospodářství.

Svoje oddělení má také železniční modelářství, kterému vévodí modelové kolejiště ve velikosti H0. Venkovní areál slouží nejen ke statickým ukázkám různých druhů železničních vozidel, ale také se zde v praxi používají zařízení běžná jak v současném provozu (točna), tak ještě existující z dob používání parních lokomotiv, což jsou zařízení pro doplňování vody a uhlí. Nechybí také ukázky návštěvníků a raritou je úzkorozchodné kolejiště. Sbírkou vozidel neobsahuje jenom parní lokomotivy, ale také lokomotivy motorové a rovněž motorové vozy. Tažená vozidla zastupují vozy osobní, nákladní, služební a poštovní. Speciální vozidla pak prezentuje kolejový jeřáb, sněžový pluh nebo sněhomet.

V průběhu letošní zimní přestávky probíhají především opravy provozuschopných parních lokomotiv. Ve sbírce muzea je více než 30 těchto strojů a provozuschopných je v současnosti 8 kusů. Letos se bude provádět kontrolní tlaková zkouška parních kotlů lokomotiv 354.195 a 555.0153. Dále je nutné dokončit opravu lokomotivy 477.043, která je veřejnosti známá pod přezdívkou „papoušek“. Dalším úkolem je zprovoznění úzkorozchodné parní

Parní lokomotivy typické pro lokální (místní) tratě, archiv autora

lokomotivy, která byla provozována v závodové dopravě kladenské huti Poldi. Pro sbírku nákladních vozů se provádí renovace třinápravové cisterny.

A jak tedy bude letošní muzejní sezona probíhat? Brány se pro návštěvníky otevrou 25. dubna. Zatopené parní lokomotivy se poprvé předvedou ve dnech 16. a 17. května, kdy se koná „První parní víkend“. Při parních víkendech, stejně jako při největší akci roku v závěru června, jsou vypraveny parní vlaky z Prahy. Dále ze stanice Lužná u Rakovníka vyjíždějí nostalgické vlaky do blízkého okolí, což přivítají návštěvníci, kteří použijí k dopravě do muzea auta.

Velmi oblíbenou akcí je Dětský den v železničním muzeu, který letos připadne na 6. červen. Je to jedna z nejnávštěvovanějších akcí a pro děti jsou připraveny hry, soutěže a nebo také lesní závod, který organizuje skautský oddíl. Parní vlak již tradičně přijíždí z Loun a Rakovníka a stejnou cestou také návštěvníky odváží. Nejdůležitější akcí roku bývají setkání parních lokomotiv. Při něm jsou vystavovány a v provozu předváděny lokomotivy například jednoho určení, jako bylo setkání těžkých nákladních lokomotiv a nebo jednoho typu, což bylo třeba setkání lokomotiv řady 310.0, kterým se přezdívá „kafemlejnek“. Téma letošního setkání nebylo konkrétně určeno. Jeho podtitulem totiž je oslava 10. výročí založení muzea jako podnikového muzea Českých drah. Předvedou se tedy všechny

Zástupci motorových vozů, vůz vpravo má parní pohon, je nejstarším provozuschopným vozidlem v Lužné (1903) a byl zapůjčen ze sbírky NTM Praha, archiv autora

provozuschopné lokomotivy, které jsou ve sbírce a jako host je pozvána lokomotiva 310.0134, která je umístěna v Turnově, ale zprovozněna byla právě opravárenským pracovištěm luženského muzea.

Tato vrcholná akce roku je plánována na dny 27. a 28. června. Během prázdnin jsou připraveny dva výlety parním vlakem. Tím prvním je 1. srpna výlet z muzea do povodí Berounky s možností návštěvy hradu Křivoklátu. Druhým je na rozloučení s prázdninami výlet do Mutějovic, odkud lze navštívit Kamenné řady u Kounova. Akce je připravena na poslední prázdninovou sobotu 29. srpna. Pro letošní rok je také připravena jedna novinka. Tou je výstava železničních modelů, která bude probíhat ve dvou víkendech - 5. a 6., 12. a 13. září. Vrcholem bude právě druhý víkend, kdy kromě prohlídky modelů bude možná i projížďka parními vlaky v okolí muzea. Závěrečnou akcí sezony je „Poslední parní víkend“, kdy kromě vlaků z Prahy bude vypraven také vlak na nedalekou lokálku Krupá – Kolečovice. A úplně posledním letošním otvíracím dnem železničního muzea v Lužné je státní svátek 28. října. Další informace můžete získat na www.cd.cz/muzeum.

Ing. František Kaplan

Havířův pomocník a kamarád

Již od pradávna byl kůň nejlepším pomocníkem člověka. Člověk také dokázal vlastnosti koně dokonale využívat. Zejména při lovu, obdělávání polí, dopravě, ale i při rekreaci a sportu byla oceňována jeho síla, rychlost a obratnost.

Koňské síly se využívalo nejen na zemském povrchu, ale i pod ním, v hlubinných dolech. Koně se zapřahali do žentourů, které čerpaly vodu z podzemí dolů, kdy například na Dole Nový Jan ve vrapické oblasti /založen 1824/, než byl zakoupen a postaven parní těžní stroj /1838/, stříдалo se u takového žentouru každý den 60 koní. První záznamy o práci koní v podzemí kladenských dolů jsou z března roku 1898, kdy bylo pro Důl Jan v Libušíně převzato 8 koní. V dole se koně používali pro dopravu materiálu a prázdných vozů od jámy na pracoviště, zpět byli zapřaháni k vlakům plným uhlí.

Koně museli odvádět poctivou práci a podle toho také byli dobře živeni. Strava byla vždy kvalitní, pravidelná a vydatná. Pod zemí se s koňmi zacházelo přátelsky a kamarádsky. Stájníci, odbíhači, krmiči i koňáci pocházeli většinou z chudých zemědělských poměrů a tak měli ke svým koním velmi blízko. Mnohdy se s nimi dělili o svačinu, přinášeli jim z domova různé dobroty, cukr, ale i tabák na bagování, v některých případech i housku politou rumem. Kůň pro ně nebyl pouze tažnou silou, ale především živým tvorem, stal se i nenahraditelným pomocníkem a kamarádem.

Vzhledem k finanční náročnosti dopravy koně do podzemí a ven, ale i k samotné specifické práci v dole bylo třeba již při kupování koně brát zřetel na jeho vlastnosti. Ty byly podobné například i pro koně pracující v lese. Kůň nesměl být příliš mladý ani vysoký, musel být však robustní, klidný, zvyklý na společnost lidí a poslušný. V dole již nebyl čas na nějaké dlouhé zaučování a koně museli od prvního dne pracovat naplno. Výdělky havířů byly zcela závislé na jejich výkonu. Pro Mayrau se koně většinou nakupovali na statku u sedláka Jágra nebo v Písku, kde měli toto menší a nižší plemeno. Jména dostávali většinou od samotného koňáka, nebo od havířů. V některých případech i po tom, kdo ho na šachtu přivedl.

S neustále se zvyšující těžbou narůstal i počet důlních koní. K 22. 11. 1929 měl již Důl Mayrau v podzemí 25 koní, Důl Max 22, Důl Schoeller 18 a Důl Wannieck 8. Postupné zavádění mechanizace (zejména důlních lokomotiv), omezování těžby a likvidace některých dolů však ve svých důsledcích přineslo i snižování počtu koní v kladenských dolech. Například Důl Ronna měl v roce 1923 pod zemí 2 koně, ale již v roce 1930 není žádný kůň uveden. Podobné to bylo i na Dole Max, kde je ještě v roce 1929 uváděno v podzemí 22 koní, v roce 1936 jich však zbývá pouze 6. Podobná situace se vytvořila prakticky na všech šachtách v kladenském revíru a časem koně z podzemí zcela vymizeli.

Havíř s koněm, archiv Hornického skanzenu Mayrau

Jedním z mnoha koňáků na kladenských dolech byl i pan František Vondra z Drnova. Tak jsme se za ním jednoho dne vydali. Přivítal nás a začal vyprávět:

Víte to byla krásná práce, moc rád na Mayrovku vzpomínám. Když jsem přišel na šachtu v roce 1952, bylo mi 15 let. Potkal jsem tam výbornou partu lidí, začínal jsem u šachtáků, ti se starali o vyfárání a sfárání koní. Párkrát jsem se kolem koní vomel a když mi bylo 17, stal jsem se koňákem. Mezi denní povinnosti patřilo čistění stáje a pravidelné krmení kvalitním senem a melasou. Někteří odsouzení z ÚSNV Vinařice, kteří tehdy na revíru pracovali, přilepšovali koním chlebem. Ten si sebou do práce přinesli z ubytovny a házeli jim ho do žlabů. Podestýlalo se pilinami. Na šichtě jsme společně svázeli plné a prázdné vozy. Kůň se pod zemí ovládal zcela jinými povely než na povrchu. Žádný vijé, huj, nebo hod. Mluvílo se s ním jako s kamarádem – „Tak Karle pojedem, zastav, přejdi si, zacouvej, utíkej, brzdi“ atp. V žádném případě se nepoužívalo opratí, jenom ohlávky. Kůň poslouchal jak voják. Koně na Mayrovce pracovali na dvě směny, noční šichta se s koňma nesloužila, jezdila se jen ranní a odpolední. Každý den musel koňák vyvážet polštář, který měl kůň pod chomoutem, aby do druhého dne uschnul. Koně se samozřejmě denně hřebelcovali a každý pátek se pravidelně omývali hadicí s vodou.

Dříve se koně denně vozili ven, některé doly měly úzké a podlouhlé klece, kterými se koně svázeli a vyváželi. Často pak měli problémy s očima a někdy i oslepli, ale potom se běžně dole ustájovali. Pracovali třeba šest měsíců, pak byli vyvezeni a prohlédnuti. Samozřejmě, když došlo ke zranění, tak se vyvezli hned, ale po uzdravení zase sfárali zpátky pod

zem. Tam, kde je nyní vinařická věznice, po levé straně, kde je důstojnická kuchyně, byly dříve maštale pro důlní koně. V noci se koně vyvezli do stáje, nesmělo se když byl jasný měsíc, šlo se dvojíma dveřma, jedny se zavřeli a druhé otevřeli, aby se koně nepolekali světla, malé žárovky jim nevadily. Pak se jim postupně pouštělo denní světlo, po centimetrech, aby si jejich oči zvykli, protože kůň má o mnoho citlivější zrak než máme my.

Náročné bylo svážení koně dolů pod zem. S koněm se nacouvalo do zvlášť upravené železné klece, zavěšené pod stávající klecí. Musela být sehraná parta šachtáků a na Mayrovce takoví byli. Klec se pomalu potopila pod náraziště, připravenými lany se kůň musel za nohy a za prsa v kleci postavit a zavřela se dvířka. Šachtáci naskočili do klece nad ním a jeli. Po sfázení do dolu se musel kůň nejdříve uklidnit (celý se třásl) a teprve potom byl zaveden do stáje.

S koněm se začínalo postupně, aby si přivykl zejména na chůzi mezi pražci kolejniček. Pak se zavedl na štreku, kterou chodil. Nejdříve s jedním vozem, později se dvěma, se třemi, nejvíce však deseti plnými vozy. Je pravda, že kůň si dovedl plné vozy spočítat. Podle cvakání „henků“ poznal, kolik vozů má za sebou a když jich bylo víc, tak nejel. Zcela mimořádně docházelo k tomu, že bylo třeba odtáhnout více vozů než 10, aby to kůň nepoznal musely se poslední vozy zatáhnout tak, že henky necvakly. Cvaklo pouze desetkrát, kůň byl spokojený a odjel. V žádném případě se však koně v dole zbytečně nepřetěžovali. Jezdilo se 700 až 800 metrů dlouhou chodbou a kůň za šichtu udělal tak deset vlaků. Koně na Mayrovce pracovali na 7. patře na úseku Robert III. (Bremzšachta), kde tahali prázdné a plné vozy, včetně materiálu, k pomocné jámě. Těžní zařízení jámy bylo na samotiž. Tedy plný vůz dolů a prázdný nahoru, pouze se muselo brzdit. V blízkosti této jámy byla vyražena stáj. Nádherná, krásně vydřevená maštala, ve které byli tři stání pro koně Karla, Barona a Cikána. Tato stáj však měla jednu nevýhodu. Nacházela se na výdušné straně z revíru, takže při každém větším ohni byli koně ohroženi kysličníkem uhelnatým a museli se převádět k Bremzšachtě na zdravé větry. Na druhou stranu se zde jednalo o jedno z mála míst na Mayrovce, kde nedocházelo k detonačním otřesům. Na rozhraní jámy Mayrau a Robert, na 7. překopu stál žlab na vodu, ze kterého se mohl kůň kdykoliv napít. V blízkosti koryta byl do boku chodby vytesaný křížek, který občas zbělal, to se pak říkávalo, že tam sestoupil Pán Bůh. Samozřejmě, že zbělení křížku měli na svědomí někteří havíři, kteří buď hřebíkem, nebo něčím jiným opatrně křížek očistili.

Žlab i křížek se stal na Mayrovce památným místem, které zůstalo zachováno až do uzavření dolu. Vedle Karla a Barona, se kterými nebyly při práci žádné problémy, byl na šachtě ještě černý kůň Cikán. Ten nechtěl za žádnou cenu chodit. Byl to kůň velice tvrdohlavý a po několikařech nezdařených pokusech, jak naučit Cikána tahat, musel být vyvezen na povrch a prodán.

František Vondra dnes, foto D. Šubrtová

Při dopravě plných vozů, však v některých případech, docházelo k velmi nebezpečným situacím. Těžná chodba se směrem od Bremzšachty do revíru razila mírně dovrchně, aby se ulehčila doprava plných vozů zpět. Vlaky s uhlím bylo nutné v tomto případě brzdit. Používalo se železných klínů, které se dávaly do koleček vozů. Někdy se však stalo, že některé klíny vypadly a vlak s uhlím se nebezpečně rozjel. To znamenalo obrovské nebezpečí pro koně, který byl před tímto vlakem. To se pak křičelo: „Karlíku, zadrž to!“ On se do toho opřel zadkem a malýma kroky zpomaloval náklad a udržel to. Buď se povedlo, že kůň dokázal takto rozjeté vozy ubrzdít, nebo musel být rychle vypřažen a odveden stranou. Dokázal si vykopnout i rozporku a utéct. Nejhorší překážkou však byly větrné dveře. Baron, ten si je uměl otevřít, ale Karel ne. V těchto případech velmi záleželo na obratnosti a síle nejen koně, ale i na pohotovosti samotného koňáka. Karel však měl na oplátku oproti Baronovi jiné vlastnosti, které uměl i patřičně využívat. Například si sám dokázal přehodit výhybku v kolejšti. Nevynechal žádný kabát pověšený v blízkosti tratě a ihned ho prozkoumal.

Havíř s koněm, archiv Hornického skanzenu Mayrau

Zastavil a když našel v kapse co potřeboval (svačinu, nebo cigarety) s chutí se do toho pustil a teprve když dojedl pokračoval dál.

Karel s Baronem skončili na Mayrovce v roce 1957. Vyfárali v prosinci a byli prodáni do JZD Vinařice, kde ještě nějaký čas odváděli velmi dobrou práci. Občas jsem je ještě potkával. Jednou jsem se vsadil s kočím, který s nimi jezdil, pan Lukeš se jmenoval. Byl to typický panský kočí, nosil vysoké holinky, červený šátek a na voze měl svůj parádní bič, ale nikdy jej nepoužíval, protože uměl s koňmi jednat. Šli jsme zrovna z noční šichty a Karel s Baronem vezli z Ronnovky uhlí. Hned jsem je poznal a říkám panu Lukešovi: „Já vám je odvedu, co říkáte?“ „Ty se nehnu,“ odpověděl pan Lukeš. Tak jsem si šáhl do kapsy, rozdrtil „startku“ a zavolal: „Tak Barone, no pojd' honem.“ Jak viděl Baron tabák, mohl strhnout vůz. Samozřejmě, že mně ještě oba poznali. Jeden z nich si však po létech zlomil nohu a tak přestal sloužit. Druhý pak ještě nějaký čas vozil na kladenském sletišti děti. Po posledním vyfáraní Karla a Barona jsem šel na ort jako razič – rubač.

Následovala Střední průmyslová škola hornická v Kladně (večerně), po absolvování jsem měl funkci střelníka, revírník a po té zástupce vedoucího úseku. U záchranářů jsem byl od roku 1959. V letech 1976-86 jsem pracoval v ÚSNV Vinařice. A po deseti letech mezi odsouzenými jsem se vrátil zpět na šachtu a to už jako revírník na Společném poli. Odtud jsem odešel ve třiapadesáti letech na „prašnou expozici“ do důchodu. Od té doby jsem nikde nepracoval, pouze chodím každým rokem stříhat ovocné stromy do sadů ve Vítově.

Na šachtu však stále vzpomínám a ještě občas se v Hornickém skanzenu stavuji. Zejména mi utkvěl v paměti strojník těžního stroje na jámě Mayrau. Říkali jsme mu „Bombardák“, protože s klecí jezdil velmi rychle. Jednou, když jsem mu šel po takovéto tryskové jízdě vynadat, tak mi pohotově odpověděl: „Ale Fanoušku já jsem jenom chtěl, abys byl brzo v kantýně na pivíčku“. Co na to dodat? Některé vzpomínky jsou veselé a člověk si je rád připomene, jsou však i vzpomínky smutné, které by nejraději zapomněl. Ale bohužel taková práce na šachtě byla. Rád vzpomenu na kamarády šachťáky, havíře, techniky, ale i na Karla s Baronem – koně, s kterými jsem ještě měl možnost strávit pár hezkých roků na staré dobré Mayrovce.

Původně měl být tento článek rozhovor, ale když pan František Vondra začal vyprávět a vzpomínat nedovolili jsme si ho v žádném případě přerušit. Jeho vyprávění trvalo více jak dvě hodiny a tak jsme seděli a s úžasem naslouchali. On nám stejně na všechny naše připravené otázky ve svém vyprávění odpověděl a ani jsme je nemuseli pokládat.

Dagmar Šubrtová a Jaroslav Grubner

Literatura:

Šnobl A.: Důlní kůň na Kladensku, Historie a současnost č. 3/1983

Kulturní akce na Mayrau v roce 2009

LEDEN

- středa 14. 1. přednáška Karla Melichara ve Středočeské vědecké knihovně v Kladně - *Dolování uhlí na přelomu 19. a 20. století*

ÚNOR

- sobota a neděle - 14. a 15. 2. - Industriální víkend - pásmo komentovaných prohlídek

BŘEZEN

- sobota - 7. 3. od 19:00 - oslavy MDŽ - besídka pro maminky,
- sobota - 7. 3. od 17:00 vernisáž Pohostinství na Kladensku, hospody a hospůdky ve fotografiích Martina Greša
- úterý - 17. 3. od 17:00 - přednáška ve Středočeské vědecké knihovně v Kladně : "Využívání krajiny v USA, v Evropě a v ČR" - Mgr. Tomáš Gremlica - konkrétní příklady revitalizace brownfields v protikladu s neudržitelnou, neregulovanou výstavbou "na zelené louce"

DUBEN

- 2. industriální víkend na téma „mlýny“.
- středa - 8. 4. - 18:00, prohlídka výstavy Pohostinství na Kladensku komentovaná autorem
- středa - 18. 4. - Jarní otevření vrapické naučné stezky Po lesních cestách do historie dolování uhlí na Kladensku
- divadlo Wittgensteinové na Kladně
- čtvrtek - 30. 4. - procházka Cestička k Mayrovce a pálení čarodějnic

KVĚTEN

- 2. 5. koncert pěveckého sboru Jasoň v řetízkové šatně Dolu Mayrau
- Muzejní noc - nocování na Mayrau
- prohlídka Mayrau komentovaná panem Vondrou – o koních na Mayrau
- úterý - 19. 5. přednáška Klubu přátel hornických tradic Kladno o.s. Tunelový komplex Blanka - přednáší Ing. Vlastimil Neliba
- pátek - 29. 5. Dětský den

ČERVEN

- otevření interaktivní části mineralogické sbírky
- vernisáž výstavy Františka Skály - Důl Nosek - kresby
- sobota - 6. 6. v 10:00 - Pietní vzpomínka na vypálení Lidic při pomníku lidických horníků
- Jedničkáři do podzemí - přijďte s vysvědčením nebo indexem
- pátek - 26. 6. - přednáška Klubu přátel hornických tradic Kladno o.s. Trhací práce velkého rozsahu - přednáší Ing. Pavel Kopta

ČERVENEC

- prázdniny

SRPEN

- sobota - 15. 8. - oslavy výročí 135 let dolu Mayrau a 15 let Hornického skanzenu Mayrau

ZÁŘÍ

- sobota - 5. 9. - Den horníků na Mayrau

- úterý - 22. 9. - přednáška Klubu přátel hornických tradic Kladno o.s.
Cestování po Číně - přednáší Ing. Vlastimil Neliba

- Nové zvuky pro Mayrau - vernisáž výstavy, umělecký workshop, koncerty

ŘÍJEN

- úterý - 20. 10. - přednáška Klubu přátel hornických tradic Kladno o.s.

Vývoj důlní dopravy v hlubinných dolech - přednáší Ing. Miroslav Zelenka

- středa - 28. 10. - Den otevřených dveří

LISTOPAD

- sobota - 21. 11. - Spadaným listím po haldách Mayrau

- pátek - 27. 11. - oslavy svátku Sv. Barbory

PROSINEC

- sobota - 5. 12. - Čertoviny na Mayrau

Výstavy v Hornickém skanzenu Mayrau v roce 2009

LEDEN - ÚNOR

- projekty studentů pro revitalizaci huti Koněv

BŘEZEN - DUBEN - KVĚTEN

- Pohostinství na Kladensku, hospody a hospůdky ve fotografiích

ČERVEN - ČERVENEC - SRPEN

- František Skála - Důl Nosek

ZÁŘÍ - LISTOPAD

- Nové zvuky pro Mayrau

Upřesnění data konání akce můžete zjistit na webových stránkách
Hornického skanzenu Mayrau www.mayrau.wz.cz nebo telefonicky
na tel. 312 273 067

Nová tradice

1. 1. 2009 se sešli nadšenci na první Novoroční pochod po naučné stezce Haldy Mayrau. Po procházce 1,5 km s 10 zastaveními a odborným výkladem haldářky Máni se pil novoroční grog a hrálo na kytaru.

U zastavení číslo 2 - Revitalizace, foto: J. Grubner

Industriální víkend, tentokrát na téma „doly a hutě“

V sobotu 14. a v neděli 15. února letošního roku proběhlo na Kladensku víkendové setkání industriálních nadšenců - „Industriální víkend“ - tedy pásmo komentovaných prohlídek nejvýznamnějších industriálních areálů v Kladně a okolí, doplněné projekcemi historických fotografií. Více jak 30 účastníků si prohlédlo areál bývalé huti Koněv, dále byli seznámeni s mimořádnými opatřeními při zajišťování starého důlního díla Důl Prokop v Dubí, prošli nádvořím bývalého Dolu František Josef a celé sobotní putování skončilo obědem a prohlídkou Hornického skanzenu Dolu Mayrau ve Vinařicích, kde se podávalo tradiční hornické jídlo „uhlířina“.

V neděli 15. se sešlo 23 industriálních vytrvalců u kostela sv. Mikuláše ve Vrapicích, odkud pokračovali s průvodcem po naučné stezce „Po lesních cestách do historie dolování uhlí na Kladensku“. Byli seznámeni se začátky dobývání uhlí v této oblasti a prohlédli si některá místa bývalých dolů a štol, včetně výchozu uhelné sloje na zemský povrch. Vycházka skončila ve stanici pro poraněné ptactvo AVES komentovanou videoprojekcí ze stavby větrných elektráren v obci Pchery a fotografií starých důlních děl v Kladně a jeho okolí, které poskytlo Sládečkovu vlastivědné muzeum v Kladně.

Tuto zdařilou akci připravili: Hornický skanzen Důl Mayrau Vinařice, Kladno – Koněv o.s. a Klub přátel hornických tradic Kladno o.s..

Na měsíc duben 2009 je připravován 2. industriální víkend na téma „mlýny“. Podrobnosti na www.mayrau.wz.cz

Jaroslav Grubner

vpravo: Rudné zásobníky Vojtěšské huti v Kladně, foto: J. Grubner

vpravo dole: Bývalý Důl Nový Jan ve Vrapicích na naučné stezce, foto: J. Grubner

Jubilanti v roce 2009

Karel Křtěn 3. 1. 1984 (25 let)
ing. Jan Polach 11. 1. 1944 (65 let)
ing. Vladimír Vošický 17. 1. 1944 (65 let)
Václav Thon 27. 1. 1949 (60 let)
Marcela Brátová 2. 4. 1984 (25 let)
Jiří Müller 11. 4. 1949 (60 let)
ing. Josef Porazil 14. 4. 1949 (60 let)
Antonín Košťák 17. 4. 1944 (65 let)
Josef Jasanovec 19. 4. 1939 (70 let)
Jiří Krajíček 19. 4. 1949 (60 let)
ing. Josef Varhulík 1. 6. 1949 (60 let)
Jiří Beneš 18. 6. 1944 (65 let)
ing. Václav Müller 13. 7. 1934 (75 let)
Miroslav Maxa 26. 7. 1954 (55 let)
Václav Šultys 9. 8. 1949 (60 let)
Jiří Vinš 19. 9. 1949 (60 let)
ing. Kateřina Bačová 27. 9. 1974 (35 let)
MUDr. Jiří Appelt 29. 9. 1939 (70 let)
Boris Diviš 6. 10. 1944 (65 let)
ing. Ctirad Karas 6. 10. 1929 (80 let)
ing. Josef Rak 17. 10. 1939 (70 let)
ing. Josef Pomahač 25. 10. 1944 (65 let)
Josef Chládek 26. 10. 1939 (70 let)
Hanuš Walz 28. 11. 1929 (80 let)

Jindřich Petráň – 55 let na jedné šachtě

Pan Jindřich Petráň přišel do hornického učiliště v Libušíně v rámci celostátní akce - Mládí do dolů - v roce 1952. Vyučil se horníkem a již 1. července 1954 nastoupil na Důl Mayrau ve Vinařicích, kde prošel několika profesemi. Nejdříve horník, později ohňář záchranář. Jako zkušený báňský záchranář byl zařazován do velkého množství zásahů nutných pro záchranu majetku a mnohdy i života horníků pracujících v dole nejen na Mayrovce, ale prakticky na všech šachtách v kladenském revíru i mimo něj. Zúčastnil se prací při likvidaci největšího důlního neštěstí na Kladensku v roce 1960 na Dole Nosek v Tuchlovicích a velmi nebezpečného zásahu báňských záchranářů v Rosickém uhelném revíru na Dole Jindřich ve Zbýšově. Své bohaté zkušenosti dokázal využít především ve funkci předáka kolektivu ohňářů na Dole Mayrau. Odtud odešel 31. března 1991 do starobního důchodu. Šachtě však zůstal věrný a po krátkém přerušení nastoupil jako dělník na povrchu, kde jeho dlouholetá praxe v oblasti likvidace důlních požárů byla využita zejména při sanaci rozsáhlého zahoření odvalu bývalého Dolu Barré. Jako strážný působil na Mayrovce od 1. září 1993 až do 2. listopadu 2008. S krátkými přestávkami tak pracoval pan Jindřich Petráň na Mayrovce úctyhodných 55 let.

Členem Klubu přátel Hornického muzea Ostrava – pobočka Kladno byl, jako jeden z prvních, od 23. ledna 2002. Po ukončení činnosti KPHMO pobočka Kladno přešel do nového Klubu přátel hornických tradic – Kladno o.s., kde byl velmi aktivním členem.

Pan Jindřich Petráň zemřel po krátké nemoci dne 2. listopadu 2008 ve věku 71 let.

Čest jeho památce.

Redakce

Seznam kolektivních členů (stav ke dni 9. 1. 2009)

1. Energie – stavební a báňská a.s.
2. KARBONIA KLADNO a.s.
3. Subterra a.s.
4. Velkolom Čertovy schody, akciová společnost
5. Čermák a Hrachovec a.s.
6. ZAVOS s.r.o.
7. RAKO – LUPKY, spol. s r.o.
8. Skanska BS a.s., organizační složka
9. Stavební geologie – IGHG, spol. s r.o.
10. Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně
11. Metrostav a.s.
12. TRIMAX, a.s.
13. Hlavní báňská záchranná stanice Praha a.s.
14. PRAGIS a.s.
15. Varis spol. s r.o.
16. Pražské vodovody a kanalizace a.s.
17. TIMEX ZDICE s.r.o.
18. České lupkové závody, a.s.
19. PIKASO, spol. s r.o.
20. HOCHTIEF CZ a.s.
21. DPS CZ, s.r.o.
22. SILNICE ČÁSLAV – HOLDING, a.s.
23. Zakládání staveb, a.s.
24. INSET s.r.o.
25. METROPROJEKT Praha a.s.
26. TUBAU, a.s. – organizační složka
27. OKD, Rekultivace, a.s.
28. ČMD – účelové zařízení, a.s.
29. EXPLOSIVE Service, a.s.
30. NAVATYP GROUP a.s.